

Mens en Wereld

4e jaargang, nummer 9 . 24 Sept. 1949

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKEN . UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

Onkerkelijkheid in Nederland

ZOALS men reeds in de bladen heeft kunnen lezen, is bij de volkstelling van 31 Mei 1947 gebleken, dat 17 % van het Nederlandse volk verklaarde niet tot een kerkgenootschap te behoren.

De voorlaatste volkstelling vond plaats in 1930. Van 1930 tot 1947 nam de Nederlandse bevolking toe met 21.3 %. Indien gedurende die zeventien jaren er geen verandering zou zijn gekomen in de onderlinge sterkte-verhouding der kerkelijke gezindten en der onkerkelijken zouden zowel de R.K. als de Prot. Chr. als de buitenkerkelijken ieder met 21.3 % zijn gegroeid. Wat wijst de nieuwe telling echter uit? Dat de buitenkerkelijken toenamen met 43.4 %, de R.K. met 28.3 % en de Prot. Chr. groepen met 12.1 %.

Dit resultaat zal voor de meeste Nederlanders, die in het geestelijk leven van hun land belang stellen, niet verrassend zijn. Wij zullen ons onthouden van beschouwingen omtrent de toekomst. De ervaring immers heeft geleerd, dat men zeker in deze zaken niet mag rekenen met een rechtlijnige voortzetting van de tendenz, die een reeks van tientallen jaren op te merken valt. Een onzer weekbladen maakte de opmerking, dat wij schijnen toe te gaan naar een toestand, waarbij de R.K. 40 % van de bevolking uitmaken, de Prot. Chr. eveneens 40 %, de buitenkerkelijken 20 %. Het is zeer wel mogelijk. Maar laten wij ons voorshands houden aan de cijfers van het ogenblik. Wat hebben zij ons, humanisten, te zeggen?

De onkerkelijkheid blijft voorlopig in krachtige mate toenemen, ondanks de veranderingen, die zich in het kerkelijk leven hebben voorgedaan, waardoor de band tussen kerk en wereld nauwer werd aangehaald. Op

grond van de moderne psychologische en sociale inzichten werkt de kerk midden tussen de mensen, tracht zij in het volk te staan. Dat desondanks de onkerkelijkheid blijft toenemen wil o.a. zeggen: het moderne geestelijke leven is van een structuur, die steeds minder overeenkomt met die van godsdienst en kerk. Als we dit

constateren dienen we goed te bedenken wat daarvan voor het geestelijk leven van ons land zowel de kwade als de goede gevolgen kunnen zijn. Van kerkelijke zijde zal gaarne met nadruk naar voren worden gebracht, zoals b.v. de Heer J. Piebenga doet in de Leeuwarder Courant van 6 Sept. j.l. „dat in de practijk onkerkelijkheid in de meerderheid der gevallen een materialistische of nihilistische gezindheid betekent." Laten wij hiermee zeer voorzichtig zijn. Het betekent immers dat wij zonder enige overtuigende, feitelijke, vaststaande gegevens hieromtrent zo grof zijn bijna 17 % van onze landgenoten voor materialisten en nihilisten uit te maken. Welk een aanmatiging! Wie zonder zonde is...

Wat wij echter wel mogen — en moeten — zeggen is, dat voor elk land de bloei van het geestelijk en zedelijk leven van

het allergrootste belang is. In dit verband is toenemende onkerkelijkheid alleen dan geen geestelijk verlies, wanneer zij, die de band met de kerk verbreken, daarmee niet verwijderd geraken van de bronnen van het geestelijk en zedelijk leven en de behoefte verliezen om deel uit te maken van een geestelijke gemeenschap. Het is niet toevallig, dat juist in de jaren van groeiende onkerkelijkheid het Humanistisch Verbond is opgericht. Deze oprichting is een blijk enerzijds van een toenemend

Personen zonder kerkgenootschap komen het meeste voor in Noordholland (34 %) en voorts in Groningen (27 %), Friesland (23 %) en in Zuidholland (21 %).

Wat de vier grote gemeenten betreft, zij nog opgemerkt, dat in Amsterdam thans 45 % der bevolking niet meer tot een kerkgenootschap behoort. Voor Rotterdam en 's-Gravenhage is dit cijfer resp. 31 % en 27 %, voor Utrecht 18 %.

De toeneming van de personen zonder kerkgenootschap is een verschijnsel, dat zich overal manifesteert.

De toeneming der onkerkelijkheid is in Zuidholland en Groningen van meer betekenis geweest dan in de andere provincies.

In Rotterdam vermeerderde de groep personen zonder kerkgenootschap van 22 tot 31 %, in Amsterdam van 35 tot 45 %.

Uit: Mededelingen Centr. Bur. v. d. Statistiek.

(lees verder pag. 2)

HUMANISME

in Amerika

Het is niet eenvoudig om bij een eerste bezoek aan Amerika een juiste indruk van dit enorme land en zijn bevolking te krijgen; het is zelfs al moeilijk iets te schrijven over een klein gedeelte van het geestelijk leven in dit werelddeel, te weten over dat gedeelte dat ons als leden van het H.V. interesseert, de humanisten. Laat mij proberen er iets van terecht te brengen.

Het enige contact, dat wij tot mijn Amerikaanse reis met het Humanisme in Amerika hadden, was een vrij ongeregelde correspondentie met de American Humanistic Association; de toenmalige president, mr Hutton Hynd was enige jaren geleden hier om het Internationale Vrijdenkerscongres, dat als dit artikelje verschijnt, juist in Rome heeft plaats gehad, mede te organiseren. En van hem kregen wij al de indruk, dat het humanistisch verenigingsleven in de States niet eenvoudig lag. Dat doet het kerkelijk levenginds ook niet, met zijn talloze groeperingen van methodisten, baptisten, reformisten, christian scientisten, enz.

Het is alleen bij de Unitarian Church (Unitarian, omdat zij de drie-eenheid verworpt), die zijn hoofdkwartier in een prachtig echt oud huis in Boston heeft dat ik even wil stilstaan, omdat tot deze kerk een aantal mensen behoord hebben of nog behoren, die tevens een leidende positie innemen in de A.H.A. Met name dr Curtis Reese, de tegenwoordige president en de algemene secretaris Edwin Wilson, zijn Unitarianisten.

Hoe kan dat, zal men geneigd zijn te vragen. Dat kan omdat sommige groeperingen van de U.C. zo vrijzinnig zijn (van

Onkerkelijkheid in Nederland

begrip voor de waarde van het humanisme voor de moderne mens, aan de andere kant van toenemende bezorgdheid om het geestelijk en zedelijk leven in ons land; en een blijk van vertrouwen. Van vertrouwen, omdat wij, anders dan de Leeuwarder Courant, ons ook kunnen verheugen in toenemende onkerkelijkheid voor zover zij óók toenemend humanisme betekent. De dorre cijfers van het Bureau voor de Statistiek houden voor de leden van het Humanistisch Verbond een taak in; en de aansporing, voort te gaan met het werk, dat zij kort geleden met grote kracht zijn begonnen, dat vruchten begint af te werpen, maar dat bovenal om méér krachten, méér helpers, méér offerbereidheid roept. Nederland telt thans meer dan anderhalf miljoen buitenkerkelijken. Het gaat er om in hun midden het humanisme tot een levende, levenwekkende kracht te maken.

B. C.

huis uit was deze kerk altijd al ondogmatisch), dat zij niet meer aan een persoonlijke god geloven. Een van de leden, die ik onze doelstellingen liet lezen, zei spontaan: „Dat kan ik woordelijk onderschrijven.”

Ook Hynd komt uit die kerk voort, hoort er, meen ik, nu niet meer toe, en is sinds verscheidene jaren de leider van de Ethical Society in St. Louis, een andere belangrijke beweging in onze geest.

Gesticht in 1876 door de Oostenrijker, Prof. Felix Adler, heeft zij haar afdelingen over een groot deel van het land, namelijk te Chicago, Philadelphia, St. Louis, Washington, West-Chester, New-Yersey en Los Angeles. Het hoofdcentrum is te New York in een groot gebouw gevestigd, „Society for Ethical Culture”.

Ofschoon zij geen godsgeloof erkent in de gewone betekenis van het woord — haar ethiek is geheel autonoom maar zij vraagt niet of men in god of onsterfelijkheid gelooft — is haar structuur religieus en als zodanig is zij ook opgenomen in het Amerikaanse leven, d.w.z. zij wordt, als een religieuze beweging, voor vol aangezien. Haar leiders zijn erkende „geestelijken”; zij geven wijding aan geboorte, huwelijk en begrafenis, op een wijze zoals vele H.V.-leden dat ook graag bij ons zouden zien, zij nemen deel aan de opvoeding en hebben o.a. te New York en te West-Chester (even buiten New York), twee prachtige scholen met voorbereidend, lager en middelbaar onderwijs, zij hebben hun eigen Zondagsscholen en ook hun eigen zomerkampen voor jongeren, zij spreken geregeld voor de radio, hebben een eigen Vrouwenvereniging en geven een maandblad uit „the Standard”.

Hun diensten op Zondagmorgen, waarvan ik er één bijwoonde, zijn geheel in onze geest wat de „speech” betreft, maar het ritueel, als ik dat zo zeggen mag, is „kerks” natuurlijk zonder bijbelteksten of psalmen.

Het is niet zonder reden dat ik over de E.S. wat heb uitgeweid, want al mogen de verenigingen, die ik thans ga noemen, velen van ons in menig opzicht nader liggen, zij is tenslotte de enige niet-kerkelijke groepering in dit land, die naast cultureel ook sociaal en pedagogisch werk doet op de wijze zoals wij die in het Verbond aan het ontwikkelen zijn.

Wat nu de A.H.A. betreft, zij is eigenlijk nog een vrij ongeorganiseerd geheel niet-tegenstaande het fraaie driemaandelijks tijdschrift „The Humanist”, dat zij uitgeeft en dat velen van ons wel bekend is.

Haar principes heeft zij al in 1933 vastgelegd in een „Humanist Manifesto”, dat door een groot aantal belangrijke humanisten is ondertekend. Zij is bezig zich te reorganiseren en heeft haar hoofdzetel, die in Salt Lake City was, zeer onlangs verplaatst naar de staat Ohio, waardoor zij dichterbij de Oostkust van Amerika is gekomen

en zodoende meer in het culturele centrum zit. Tot haar onderafdelingen behoort o.a. „the Humanist Fellowship of Boston”, pres. Harold Rafton, die ik bezocht en die niet genoeg kon horen over ons werk. Dat wij ook sociaal werk deden was voor hem een openbaring en daar zij na een tweejarig bestaan in een stad als Boston slechts 104 leden hebben, imponeerde ons ledenaantal hem enorm.

Naast de A.H.A. heeft Amerika ook nog een „First Humanistic Society of New York”, met als leider Dr Francis Potter. Contact tussen beide bestaat helemaal niet.

In de derde plaats is er nog een andere, naar het mij voorkomt, vrij belangrijke Humanistische beweging in dit merkwaardige land, te weten de „United Secularists of America”, hoofdcentrum Chicago, pres. Arthur Hewson met twaalf onderafdelingen, o.a. één te San Francisco, waar zij zich voor het gemak weer eens Humanistic Society noemt!

Haar leden geven een maandblad uit, Progressive World, onder redactie van Sherman D. Wakefield en voor zover ik er na lezing van drie nummers over kan oordelen is de inhoud fris, soms zeer antigodsdienstig en atheïstisch; het is veel minder intellectualistisch ingesteld dan the Humanist, maar bereikt als men hun eigen uitspraak mag geloven, „dat zij het beste en grootste tijdschrift op dit gebied in Amerika zijn en er elke dag nieuwe abonné's bij krijgen”, zeker niet minder mensen.

Men zal vragen, zoals ik deed, waarom gaan al deze bewegingen niet samen? Wat een macht ten goede zouden zij kunnen uitoefenen! Laat Corliss Lamond, de schrijver van „Humanism as a Philosophy”, die ik deze vraag voorlegde U het antwoord geven: „De Amerikanen zijn zó individueel, dat ieder zijn eigen baas wil zijn.” Treurig maar waar!

Tenslotte moet ik nog de „Freethinkers of America” noemen, onder de naam men mij verzekerde, bekwame leiding van Joseph Lewis, maar deze vereniging schijnt geen plaatselijke afdelingen te hebben en geeft slechts een maandblad uit. Ik zou nu nog de naam moeten noemen van een zekere mr Charles Smith, die de leiding heeft van the National Liberal League, the American Association for the Advancement of Atheism en een blad „The Truth Seeker”, redigeert, maar over hem kwam mij slechts onaangenaams ter ore, zodat ik er verder het zwijgen toe doe.

Ofschoon ik mij geenszins vlei met de hoop U alles over het humanistisch leven in Amerika verteld te hebben, meen ik toch, dat men zich nu een voorstelling kan maken van wat er aan de overzijde van de Oceaan in onze kringen gebeurt. Belangstellenden die graag nog wat meer willen weten, kunnen mij schrijven.

H. A. P.—S.

In memoriam

Nico van Suchtelen

(Cliché: Nw. Utr. Dagbl.)

Op 26 Augustus van dit jaar overleed te Ermelo op 71-jarige leeftijd de schrijver Nico van Suchtelen. De dagbladen hebben dit feit gemeld en een beknopte opsomming gegeven van zijn werken op velerlei gebied.

Voor „Mens en Wereld” is er een bijzondere aanleiding stil te staan bij de dood van deze grote Nederlander. Hij behoorde immers tot de eersten, die in 1946 de oprichting van het Humanistisch Verbond met instemming begroetten. Van Suchtelen was een van onze vroegste radio-sprekers op de Zondagmorgen. „Mens en Wereld” had zijn belangstelling, zoals nog niet zo lang geleden bleek in de discussie over de verhouding tussen humanisme en communisme. Hij rekende zich geheel en al tot de moderne humanisten.

Merkwaardig feit

Dit is in zeker opzicht een merkwaardig feit. Van Suchtelen is gegrepen geweest door het sociaal-emotionele en filosofisch labiele humanisme van Frederik van Eeden in de jaren van het begin onzer eeuw. Hij heeft de invloed ondergaan van het cultureel en filosofisch veel sterker gefundeerde humanisme van Albert Verwey en de zijnen. Hij maakte na 1918 een nieuwe golf van ethisch, sociaal humanisme mee.

Van Suchtelen heeft in zijn leven het humanisme telkens opnieuw zich zien formeren in ons land, meestal op een wijze, die voor ons veel van een mode, een tijdstroom, moet hebben, gedragen door enkele sterke persoonlijkheden, ondergaande met hen. Hij heeft het typische humanitaire, bohemiënachtige, individualistische, anarchistische artiestenleven-met-aanhang gekend, zich concentrerende in het Gooi, als artistieke kern van een breder humanitaire beweging van geheelonthouders, vegetariërs, rein-levenbewegers en wat al niet, die tot zegen voor velen is geweest, al ontkwam het niet aan verstarring. Een verstarring, die „het” type kenmerkte: de verlichte, vooruitstrevende van 1900, die anno 1940 hopeloos uit de tijd was. En die dan ook geen andere verwantschap met het moderne humanisme wist te ontdekken dan in het humanitaire en al te gemakkelijk aan het misverstand bloot stond, dat die twee precies hetzelfde zouden zijn.

Zekere afstand

Nico van Suchtelen heeft die vergissing niet gemaakt. Hij is niet tot „het oude type” geworden. Hij behield altijd een zekere afstand tot al wat zich toentertijd in humanistische kring voordeed. Hij deed mee, maar op zijn wijze. En die was: of het de toets der kritiek kon doorstaan van hetgeen hij geleerd had en aanvaard van zijn grote voorgangers van het humanisme: Erasmus, Spinoza, Goethe. En van Suchtelen was gewapend met de humor, die het kleine in eigen groot streven erkent en met de wijsheid, die van het meest ondogmatische geen dogma maakt. Zijn levendige geest heeft hem behoed voor een veroudering, die vele van zijn tijdgenoten kenmerkte. Hij is niet in het humanitaire van de eerste 25 jaren dezer eeuw, of in een van de uitlopers ervan, blijven steken, want hij ging steeds terug tot de bronnen van het humanisme, zijn geest kon slechts bij dat water leven.

Zo bleef hij, de oudere, menigmaal merkwaardig jong, ondanks de grote teleurstellingen, opgedaan in een wereld die van vrede en verdraagzaamheid weinig wist en weet. Zo heeft hij ook onmiddellijk begrepen, welke grote waarde er stak in de organisatie van de humanisten, in de oprichting van het Humanistisch Verbond. Wij zijn hem daarvoor dankbaar en willen aan deze dankbaarheid uiting geven nu wij zijn leven herdenken.

B. C.

Jongerenkamp te Rijssen

„Een jongeren feest”! Zo werd destijds dit kamp aangekondigd en het is ook inderdaad een feest geworden. Een feest van het gemeenschappelijk beleven van vriendschap, vreugde en bezinning.

Van de vroege ochtend tot de late avond was het gelach, de kolder niet van de lucht. Naast deze vreugde zullen verschillende kampavonden van bezinning en verdieping de deelnemers nog lang heugen en sterken.

Het motto van het kamp „Carpe Diem” werd ten volle verwezenlijkt. 's Morgens om 7 uur begon reeds de dag met ochtendgymnastiek onder de voortreffelijke leiding van Jan Kan. Menige zucht werd geslaakt, doch alle klachten van „gekraakt te zijn of uit zijn scharnieren te hangen” werden niet aanvaard, en Jan ging onverbiddelijk op de ingeslagen weg voort. De dag werd steeds geopend met het luisteren naar een gedicht, waarna onder het zingen van een lied de vlag werd gehesen. In het „hoofdkwartier” was dan reeds de lijn van de dag uitgestippeld en na de maaltijd werd er steeds op uitgetrokken in de prachtige omgeving van West-Twente. Wandel- en fiets-tochten werden gemaakt en vermoeid kwamen we weer thuis. Maar toch niet zo vermoeid, dat er nog niet een uurtje volley-bal, volksdans enz. meer bij kon. De maaltijden waren voortreffelijk en altijd geanimeerd. De Friezen boden tegen de Hollanders op om het geheel zo gezellig mogelijk te maken en laten we geen boek meer lezen over de z.g. „geslotenheid” van onze Friese vrienden, want dit blad gaat onherroepelijk uit het boek.

Hoewel we verlaten waren van contact via de krant met de buitenwereld, zorgde de kampredactie iedere dag voor een speciale kamp-editie, waarin op geestige wijze de belevenissen van de dag werden verhaald en uitgebeeld.

Het zwembad van Rijssen en Goor werd met een bezoek vereerd, hoewel waternood in het kamp zelf ons daar niet toe noopte. Ook in het kamp was een waterfestijn mogelijk. Ongelooflijk veel hebben we van het waterballet genoten, waarin een hevige strijd van allen tegen allen met het dunne vocht werd geleverd.

Ook de ernst ontbrak niet. De inleiding van den Heer Buter opende de ogen van velen voor het schoon van het Twentse landschap en voor de markante zede en gewoonte van zijn bevolking. Hoewel enige sprekers verstek lieten gaan, zijn er toch twee uitstekend geslaagde discussie-avonden geweest. Hieruit bleek nog eens te meer de behoefte aan verdieping op de problemen rondom het Humanisme. En hoe heerlijk was de avond toen Willy het prachtige werkje van Stefan Zweig „Händels opstanding” voorlas.

Het sluitstuk van dit uitstekend naar inhoud geslaagde kamp vormde de bonte avond en het kampvuur. In een voortreffelijk lekespel passeerde de kampweek de revue. Wat een ongekende krachten en mogelijkheden sluimeren er toch in de mens. Het kampvuur, dat in de regen plaatsvond, demonstreerde nog eens opnieuw hoe goed ons kamp was geweest. Stil rondom het vuur geschaard, luisterden we naar de tonen van de blokfluit, naar een gedicht en het „dona nobis pacem” klonk helder op tegen de nachtelijke hemel. Ontroerend was het moment dat we de handen in elkaar legden en de vriendschapskring vormden. Stil stonden we daar met elkaar verbonden, echter niet alleen door de handen, maar ook door de geest van vriendschap, blijheid en levensvreugde, die we in dit kamp hadden beleefd.

„Vader wat is het leven?” vroeg mijn kleine jongen. „Het leven is heerlijk, mijn jongen, ga het maar moedig in.” En met dit laatste gedeelte van het bij iedere maaltijd voorgelezen boek, gingen we stil, ieder met zijn eigen gedachten naar onze tenten terug. Een goed kamp was voorbij.

Goethe, de religieuze humanist

door
HEIN HERBERS

HOE ik het ook aanpak, ik zal mijn onderwerp steeds te kort doen. De plaatsruimte staat een principiële studie niet toe — dus is het maar het beste Goethe zelf aan het woord te laten over enige onderwerpen, die voor ons, humanisten, van belang zijn. Graag ben ik bereid, vragen van lezers te beantwoorden, die dieper in de gedachtenwereld van Goethe willen doordringen.

De Mens. „De toestanden waarin wij ons bevinden, schrijven wij nu eens aan God toe, dan weer aan de duivel en in beide gevallen slaan we de plank mis: in ons zelf ligt het raadsel, in ons, die kinderen zijn van twee werelden.” (XXXIX, 64)

Openbaring. „Het loflied van de mensheid, waarnaar de Godheid zo graag luistert, is nooit verstomd, en wij zelf gevoelen een goddelijk geluk, als wij de harmonische klankenstromen, gaande door alle tijden en plaatsen, vernemen, zowel in aparte stemmen, in aparte koren, als in fuga's, ja, in een heerlijk alomklinkend gezang.” (Farbenlehre.)

In geen enkele tijd en in geen godsdienst ontbreken pogingen de wijsheid van oudere en andere volken en godsdiensten te annexeren als een soort van openbaringen. Ook ten tijde van Goethe gebeurde dit dikwijls. Hier volgt dienaangaande een gedeelte uit een brief van Goethe aan zijn zeer bijzondere vriend Lavater, de bekende dominee uit Zürich:

Onrecht en diefstal

„Maar dit kan ik niet anders dan onrecht en diefstal noemen, dat je alle schitterende veren van het duizendvoudige gevogelte onder de hemel uittrekt om uitsluitend jouw paradijsgoed ermee op te sieren, terwijl wij, als zonen van God, hem in ons zelf en in al zijn liederen aanbidden. Ik weet wel, dat je jezelf in dit opzicht niet anders kunt maken. Maar ik vind het noodzakelijk, omdat je jouw geloof en leer steeds weer predikt, ja ook ons geloof te laten zien als een vaste rots der mensheid, die jij en de ganse christenheid met de golven van jullie zee misschien eens kunt bespatten, maar niet kunt overstromen noch doen beven in zijn diepe gronden.” (22-6-1781). Vijftig jaren later, kort voor zijn dood (11-3-1832, tegenover Eckmann) spreekt Goethe dezelfde overtuiging uit: „Het gesprek kwam op de grote figuren die vóór Christus geleefd hadden onder de Chinezen, de Indiërs, Perzen en Grieken en dat de kracht Gods in hen evenzeer werkzaam was geweest als in sommige grote Joden van het Oude Testament.” (later in dit gesprek noemt Goethe onder de vele andere bijzondere geesten

Mozart, Raffaël en Shakespeare „met goddelijke kracht begaafd”)

Het godsbegrip bij Goethe is te rijk om het eenvoudig van het etiket Pantheïsme, Monisme of Spinozisme te voorzien. Wel kan men zeggen, dat Goethe niets zo duidelijk afwees, dan de transcendente persoonlijke god, de scheiding van God en wereld, van het leven op aarde en het hiernamaals. Er bestaan geen „gewone dingen” en „wonderen” omdat „het wonder in de natuur juist het heel gewone” is. En hoe zou „de wereld” tweederangs kunnen zijn, boos, een tranendal, de wereld, die immers evenbeeld is van de „eeuwig onbekende” en waarin alleen zich voor ons het hoogste wezen openbaart. Het godsbegrip van Lavater en Jacobi, de vrienden zijner jeugd, scheen hem steeds een primitieve mythologie toe of een rationele abstractie.

*„Wie einer ist, so ist sein Gott
Darum wird Gott so oft zu Spott”*

(Zahme Xenien)

„De God, die zich met de oude Jacobi en z'n twee zusters kan vermaken, moet toch wel een armzalige God zijn” (4-4-1812, tegen Pauline Gotter). „De mensen behandelen god”, zei Goethe, „alsof het onbegrijpelijke voor het denken onbereikbare hoogste wezen niet veel meer is dan huns gelijke. Anders zouden ze niet zeggen: Here God, lieve God, goede God. Hij wordt voor hen en in het bijzonder voor de geestelijke, die hem dagelijks in de mond heeft, tot een frase, louter een naam, waar ze niets bij denken. Als ze echter doordrongen waren van zijn grootheid, dan zouden ze verstommen en hem uit eerbied niet kunnen noemen.” (Eckermann, 21-12-1823.)

Bijbel en Christendom

Goethe, die door een vrome moeder was opgevoed, droeg zijn leven lang de bijbel een grote verering toe. Niemand heeft mooier daarover gesproken dan Goethe. Maar er zijn nog andere goddelijke boeken in de wereld: „Homerus opnieuw bestuderende, besef ik pas goed, wat een onnoemelijk kwaad de joodse onzin ons heeft berokkend. Als we het Gesodomietier en de egyptisch-babylonische onzinnigheden nooit hadden leren kennen en Homerus onze bijbel was gebleven — hoe geheel anders zou de mensheid zich hebben gevormd!” (Biedermann, I, 413.)

Maar ook als Goethe positief over de

bijbel spreekt, gaat het hem niet om een waarheidsprobleem, maar om de levenwekkende kracht, de goddelijke scheppende activiteit die ervan uitgaat en „onze scheppende activiteit prikkelt en bevrucht”.

Was Goethe een christen? Tegenover Lavater noemt hij zich „uitgesproken niet-Christen”. En tot Jacobi (ook tot anderen in dezelfde geest) zei hij: „Ik voor mij heb met de veelzijdige gerichtheid van mijn persoonlijkheid niet genoeg aan één manier van denken; als dichter en kunstenaar ben ik polytheïst, maar pantheïst ben ik als natuurvorser, en het ene ben ik even zeer als het andere. En als ik een god nodig heb voor mijn persoonlijkheid als zedelijk mens, dan is daarvoor ook al gezorgd”. Maar naast zijn duidelijke keuze voor het „heidendom” staan ook uitspraken als die tegen kanselier v. Müller: „Wie is echter tegenwoordig een Christen, zoals Christus hem wenste? Misschien ik alleen, ook al houden jullie me voor een heiden. Weliswaar heeft deze Christen geen belangstelling voor de mythe van de verlosser. Het leven van Christus is voor hem leerzamer en vruchtbaarder dan zijn dood.”

Voor zijn dood

Elf dagen voordat hij sterft zegt Goethe tegen Eckermann: „Als men mij vraagt, of het in mijn natuur ligt, Christus in aanbidding te vereren, dan zeg ik: Waarachtig! Ik buig mij voor hem als voor de goddelijke openbaring van het hoogste beginsel der zedelijkheid. Als men mij vraagt, of het in mijn natuur ligt de zon te vereren, dan zeg ik eveneens: waarachtig! Want ook zij is de openbaring van het hoogste en wel de machtigste openbaring, die ons, kinderen der aarde, wordt geschonken.”

Plaatsruimte verbiedt me andere onderwerpen (b.v. de onsterfelijkheid) aan te raken. Hier volg nog een woord over Goethe zelf: Goethe bracht enige tijd in Domburg door op het land. Op een stralende lentedag in 1818 ontvangt hij bezoek van enkele vrienden. Een gesprek ontstaat over God, wereld en mens, dat tot het mooiste behoort, ons door de religieuze wereldliteratuur overgeleverd. Gravin von Egloffstein en kanselier v. Müller hebben het beiden meegedeeld. v. Müller besluit zijn verhaal: „Al te snel gingen de kostbare uren voorbij. Sta mij toe, kinderen, zei hij plotseling opstaande, sta mij toe, dat ik in eenzaamheid naar mijn stenen daar beneden snel; want na gesprekken als dit moet de oude Merlijn opnieuw vriendschap sluiten met de oerelementen. Lang en blijgestemd zagen wij hem na toen hij, gehuld in zijn lichtgrijze mantel, plechtig naar het dal afdaalde, en zo nu en dan bij een steen bleef staan of bij enkele planten, en de stenen onderzocht met zijn mineralogische hamer. Reeds werden de schaduwen der bergen langer, waarin hij als een geestverschijning langzamerhand uit ons oog verdween.”

Vijf eeuwen Europese schilderkunst

Kanttekeningen bij een tentoonstelling

DE tentoonstelling „Meesterwerken uit de verzameling D. G. van Beuningen”¹⁾, waarmee het Museum Boymans te Rotterdam zijn honderdjarig bestaan herdenkt, biedt gelegenheid tot een rondgang door vijf eeuwen Europese schilderkunst. Wel is hier ook de beeldhouwkunst vertegenwoordigd, maar de belangstelling van de verzamelaar heeft zich toch wel voornamelijk gericht op de schilderkunst en wat hij in 40 jaren op dit gebied bij elkaar heeft weten te brengen, grenst aan het ongelooflijke. Hij heeft daarbij duidelijk een systeem beërft, dat men aldus zou kunnen omschrijven: Zich beperken tot de allerbelangrijkste perioden, maar daaruit werk zien aan te kopen, dat door zijn gehalte voor het kunstzinnig bereiken van een bepaalde tijd inderdaad kenmerkend genoemd mag worden. Daar de bekende paradijsstukken van de kunsthistorici sinds jaar en dag in kerken en musea hun vaste plaats hebben, moest hier wel uitgezien worden naar minder bekende werken en zo geeft deze collectie niet alleen een duidelijk beeld van verschillende aspecten der schilderkunst in de loop der tijden, maar ze vermag telkens weer een schok van verrassing te wekken.

Zelden ziet men in ons land zulk een rijke verzameling Italianen bijeen. Als men weet, dat van Marle voor de beschrijving van de Italiaanse schilderscholen achttien dikke delen van zijn standaardwerk nodig had en nog niet eens aan de Volgroeiende Renaissance toekwam, begrijpt men wel, dat „rijk” hier niet in de zin van „volledig” moet worden opgevat.

Maar wat in de 14de, zelfs nog in de 15de eeuw, Siena betekende, waar de Byzantijnse traditie doorwerkte in de voorkeur voor de glans en flonkering der materie, maar waar de starheid van Byzantium plaats moest maken voor de tederheid van een innige lyriek, het kon niet duidelijker gedemonstreerd worden dan door de twee voorbeelden van Sienese kunst die hier aanwezig zijn.

Wandschilderingen vinden we in onze Noordelijke gewesten niet veel en zeker geen Italiaanse, hier kunnen twee fragmenten er van overtuigen, welk een zacht gedempte kleur aan het fresco eigen was en tot welk een grootheid van vorm deze techniek de schilder verplichtte.

Naglans

En is er in de „Graflegging” van Benozzo Gozzoli (15de eeuw) niet iets als een naglans van Fra Angelico's mystieke vervoering, terwijl de meer persoonlijke trant spreekt van dat sprankelend jonge Florence, bakermat van een vrije mensengeest, die in schoonheid zijn diepste zelfbevestiging vond?

Tot welk een ongekende hoogte deze

geest wist te stijgen, men kan het hier ervaren aan een Johannes de Doper, grisaille-schets uit de school van Leonardo da Vinci, aan een Madonna van Rafaël, aan die drie grote koloristen uit de Venetiaanse school: Titiaan, Tintoretto en Veronese.

Men zie zo'n jongensportretje van de laatste. Een gretig en onbevungen ingaan op de werkelijkheid van een gezicht, maar deze opgevat als een openbaring van een tweeëenheid: stof en geest. En bovenal fascinerend die adem van ongereptheid in dit jongensgezicht, niet samengaand hier met een prille lieflijkheid, maar met een donkere kracht, een wil tot het leven. Het is een grote tijd, die zijn kinderen zo zonder enige sentimentaliteit tehuis in zichzelf en tegelijkertijd voorbereid op het leven kan zien.

Wie de Vlaamse en Noordnederlandse primitieven vergelijkt met de Italiaanse reli-

— door —
P. C. J. REYNE

gieuze kunst der 14de en 15de eeuw, zal bemerken dat hun rijkdom een andere is dan die van het Zuidelijke kleurenfeest. Hun kleur is gedempt en ingetogen, een donkere cellostreek die het verhaal van het innerlijk gebeuren begeleidt. In deze Noordelijke streken is de schilderkunst bij uitstek uitdrukking van het zielsgebeuren: een fluistering van eerbied om het heilige, of een schokkend openwoelen van de smart om het lijden van Christus of de martelaren. In een diepe menselijke bewogenheid, die als zodanig uitgedrukt wordt, is de schilder bevangen door de handeling die hij uitbeeldt: men zie deze „Bewening” van Memlinc, — forser, minder geacheveerd dan men meestal werk van hem ziet —; de schuchterheid en schrik in de „Verkondiging” van de Meester der Virgo inter Virgines.

In deze gewesten kon de onrust van de tijd zijn neerslag vinden in de spooksels van Jeroen Bosch, waarin alles wat het Middeleeuwse bijgeloof aan gruwelijkheden heeft bedacht, omhoog lijkt te wriemelen uit de afgrond van een gekwelde ziel. Zijn „Verzoeking van de H. Antonius” mag dan die

vreemde doorzichtigheid missen, die in andere werken een bekoring te meer is van zijn kleur, het doet alles vermoeden van de gespletene, die gruwde van zijn visioenen en ze niettemin op verholten wijze liefhad.

Subliem paneel

Het overwicht van het innerlijk in onze schilderkunst van de 15de eeuw, sloot echter de aandacht voor de waarneembare werkelijkheid niet uit. Dit was zelfs al oppermachtig bij de Meester die aan de aanvang der eeuw staat, Jan van Eyck. In zijn sublieme paneel: „De drie Maria's bij het Geopende Graf” is duidelijk te constateren, dat juist zijn aftastend en analyserend kijken hem belet de figuren tot een werkelijke eenheid aaneen te sluiten.

De verovering van de ruimte en de ordening en groepering der figuren zal een der problemen blijken van deze eeuw en langzamerhand zal — zeker teken van de komende tijd het landschap in betekenis gaan toenemen. Het blijft niet langer achtergrond van de religieuze voorstelling, het wint aan zelfstandigheid en bij de stille en bescheiden Patenier wordt zo'n „Vlucht naar Egypte” slechts aanleiding voor een weidse landschapsverbeelding.

En dan komt Pieter Brueghel, die ondanks zijn Italiaanse reis niet aan het Italianiseren sloeg zoals de meeste van zijn tijdgenoten, en die in zijn schilderijen het landschap wist open te leggen tot in de verste verte, zonder dat zich nochtans bij hem de hunkering deed gelden van latere geslachten die geen vrede meer vonden in het hier en het nu. Hij stond midden in zijn tijd en had een warme liefde voor het rijke, machtige en bittere leven, dat hij overzag met een omvattende blik, waarin niettemin het kleinste detail waardering en erkenning vond. Geen beter voorbeeld van een grootse visie, die de aandacht voor het kleine niet uitsluit, dan Brueghel's machtige „Toren van Babel”, het enige werk van deze meester in Nederlands bezit.

Van Brueghel naar de landschappen van onze 17de eeuwse schilders, het is niet zo'n grote stap als het lijkt. Wel moet Brueghel's hartige robustheid wijken voor de verstilling van de contemplatie, maar de wijde, veel omvattende blik blijft. Die gaat nu niet alleen de diepte in, maar ook omhoog en ontdekt de glorie van de dramatisch bewogen of stil stralende wolkenluchten boven het lage land. En toch, welk een verrukking deze landschappen telkens weer geven, men ontkomt niet aan het gevoel, dat de Ruisdaels, de Cuyps, de van Goyens en Konincks (de eigenzinnige Hercules Seghers onttrekt zich aan dit oordeel), ondanks de individuele verschillen, toch te veel een hechte school vormen, waarin men kon leren met vaste

(zie verder pag. 7)

Over vernieuwing van een bestel

OORLOG en bezetting zijn zonder twijfel een zeer belangrijke gebeurtenis geweest in het leven van ons volk. Men zou daarom hebben kunnen hopen, dat zij een waarlijk revolutionerende betekenis zouden hebben gehad voor ons geestelijke en politieke leven. Men zegt vaak en graag — en terecht! — dat de individuele mens gelouterd uit een strijd te voorschijn kan komen. Zou dan niet voor een volk als geheel kunnen gelden, wat voor de enkele mens zeer zeker geldt? Was dan de hoop, dat ons volk na de oorlog zou tonen een verfijnd gevoel voor wezenlijke waarden te bezitten, alleen maar dwaas?

Of moeten we een geheel andere wijs laten horen, en hebben we aanleiding genoeg tot tevredenheid en verheugenis, doordien ons volk reeds in en tijdens de bezetting, en na de bezetting opnieuw en zelfs in steeds sterkere mate, heeft getoond van het nationaal-socialisme niets te moeten hebben en zijn oude beginselen trouw te blijven?

Wij menen, dat een mens alleen gelouterd kan heten, wanneer hij als een ánder mens de strijd uitkomt dan hij hem tevoren is ingegaan, wanneer hij er beter door is geworden, wanneer hij er aan inzicht door heeft gewonnen, wanneer — zoals we reeds zojuist zeiden — zijn gevoel voor wezenlijke waarden er door is verfijnd. En zo gezien kunnen we niet tevreden en verheugd zijn over de loop der dingen.

Wat meer begrip.

Misschien, héél misschien, zouden we mogen zeggen, dat ons volk wat meer begrip heeft gekregen voor het gewicht ener levensbeschouwing in het algemeen. Het ontstaan en de groei van ons Verbond zou er een bewijs van kunnen zijn. Maar zeer overtuigende bewijzen zijn ook voor dit gezichtspunt niet aan te voeren. Waarschijnlijk benaderen we de waarheid het best, wanneer we zeggen, dat zij, die toch al wel overtuigd waren van de waarde van levensbeschouwelijk inzichten en op wie daarom de geestelijke leiding van ons volk berust, er nog eens weer wat méér van overtuigd zijn geworden. En als dát zo is, nu ja, dan mogen we hopen, dat hetzelfde verschijnsel zich toch wel enigermate op alle niveau's zal hebben voorgedaan. „Enigermate”, maar — zo voegen we er aan toe — dan toch niet in meetbare mate.

Wanneer we één stuk „winst” moeten noemen, waarop we gehoopt hebben, maar die ons nagenoeg geheel is ontgaan, dan is het de winst, die gelegen zou kunnen zijn geweest in een versterking van het besef van de verbondenheid van de ene mens met de ander, over alle scheiding op grondslag van politieke en geestelijke beginselen heen.

door

Mr. H. B. J. Waslander

Zij, die na 1945 aan het geestelijke en politieke leven in ons volk, leiding hadden te geven, zijn er maar al te vaak zoveel meer op bedacht geweest de eigen aanhang aan oude bindingen gebonden te houden dan dat zij hun volgelingen hebben willen aanmoedigen over de scheidslijnen heen te zien. Zulks tot schade van de volksgemeenschap, maar óók tot schade van het mens-zijn der enkelen.

„Kommunikation”

Wij denken in dit verband aan het door Karl Jaspers ingevoerde woord en begrip: „Kommunikation”. Het is moeilijk in een goed Nederlands woord weer te geven. Men zou genoeg kunnen nemen met: „communicatie”, men zou wellicht ook kunnen spreken van „verkeer” of van menselijk verkeer, van verkeer tussen mensen als mensen. Enigermate bezwaarlijk is het ook, het woord over te nemen, omdat het woord bij Jaspers — zoals nagenoeg elk ander woord — een eigen betekenis, een eigen kleur en vooral zijn verdragende consequenties heeft gekregen, passende bij en in het geheel van zijn filosofische opvattingen. Toch menen we Jaspers allerm minst onrecht te doen, wanneer we het woord in deze eenvoudige beschouwingen en in het onderhavige verband aanhalen. Want juist hij zelf wijst er op, dat „Kommunikation”, — voorwaarde voor het mens-zijn van de mens — tot uiting kan komen in de meest gewone omgang tussen mensen, in alle vormen van discussie tussen mensen en in de omgang tussen mensen op politiek terrein.

„Rede” — zo schrijft hij ergens — „eist grenzenloze communicatie, zij is zelf de totale wil tot communicatie”. En verder: „dit zijn de grote verleidingen: door het geloof aan God zich aan de mensen te onttrekken, door de vermeende kennis van de absolute waarheid zijn eenzaamheid te rechtvaardigen, door het vermeende bezit van het Zijn zelf zich een tevredenheid te verschaffen, die in werkelijkheid liefdeloosheid is”. In de communicatie heeft, volgens hem, de waarheid haar oorsprong. „De mens vindt in de wereld de andere mens als de enige werkelijkheid, waarmee hij zich begrip- pend en vertrouwend verbinden kan. Op alle trappen van verbinding tussen mensen vinden lotgenoten, elkaar waarderende, de weg tot de waarheid, die niet gevonden wordt door de mens, die zich eigenzinnig afgezonderd houdt.”

Er zijn te weinig geestelijke leiders, die voor „communicatie” de nodige moed hebben gevonden en die hebben ingezien, dat veel- eer tot communicatie moet worden aange- moedigd dan dat er van zou moeten worden afgeweken. De meesten hebben gedaan alsof zij, de anderen, die de samenbindende krach- ten in ruime mate tot gelding wilden laten komen, slechts grenzeloze naïevelingen wa- ren dan wel onvoldoende besef hadden voor de betekenis van godsdienst en levensbe- schouwing.

Weerzin.

Des te meer is dit te betreuren, omdat in grote delen van ons volk een op zich zelf niet ongezonderd gevoel van weerzin leeft tegen alle „prinzipienreiteri”¹⁾. Intussen moet in dit opzicht toegegeven worden, dat niet zo weinigen van deze lieden het juiste gevoel voor de waarde en de betekenis van beginselen te zeer ontbreekt en dat zij vaak te gauw klaar staan met hun verwijt van „Prinzipienreiteri”. Maar ook deze mensen zal pas het juiste begrip kunnen worden bijgebracht, wanneer men de strijd-houding laat varen overal daar, waar haar zin in onzin is verkeerd.

In het licht van het voorgaande kan het weinig verwondering wekken, dat het radio- vraagstuk nog altijd geen oplossing heeft gevonden en dat de kansen groot schijnen, dat op dit gebied alles zo ongeveer bij het oude blijft. Zulks ondanks het feit, dat, bij alle liefde van de verschillende groepen voor „hun” omroepverenigingen, het grote delen van ons volk toch ten enenmale onduidelijk is, waarom we katholieke, protestante, socia- listische en „algemene” landbouw-kwartier- tjes en dito-uitzendingen van Beethoven's Vijfde moeten hebben. Dat óók ondanks het feit, dat noch het humanistisch volksdeel, noch ook de Ned. Hervormde Kerk met het bestaande omroepbestel vrede kan hebben.

Dat tenslotte ondanks het feit, dat dit bestel, gebouwd als het is op — overigens onderling nog zeer ongelijksoortige — be- ginsel tegenstellingen in ons volk, onvol- doende uitdrukking geeft aan de volks- eenheid, en zelfs onvoldoende steun vermag te bieden aan allerlei culturele arbeid, die in ons land door Volkshogescholen en an- dere instellingen reeds wordt verricht en in de toekomst ook door nog ándere instel- lingen zal worden verricht op grondslag van samenwerking tussen uiteenlopende levens- beschouwelijke en politieke richtingen.

Zeer onlangs heeft de betrokken minister uitlatingen gedaan, waaruit moet worden begrepen, dat hij alle hoop, die hem gebleven is, heeft gevestigd op het overleg en de samenwerking tussen de bestaande omroep-

(zie verder pag. 7)

Over vernieuwing van een bestel

(vervolg van pag. 6)

organisaties, maar dat hij weinig of geen kans ziet door wettelijke regeling iets nieuws te brengen. Een onderhoud, dat twee hoofd-bestuurders van ons Verbond — eerder reeds — met de minister hebben gehad, had dezen de overtuiging gegeven, dat de minister waarschijnlijk wel anders zou willen, dat hij op z'n minst wel óóg heeft voor overwegingen, als in dit artikel en reeds vaker door of vanwege ons Verbond en anderen tot uitdrukking zijn gebracht. We moeten dus blijkbaar concluderen, dat de minister geen kans heeft gezien zijn verlangens, die hij overigens ongetwijfeld reeds een gematigd karakter had gegeven, in geëigende vormen te verwezenlijken.

Bedroevend

Wij vinden dit resultaat uitermate bedroevend. Zo bedroevend, dat al diegenen, die denken als wij, het niet vóór-tijdig als definitief zullen mogen beschouwen.

Zou het uiteindelijk resultaat er niet anders komen uit te zien, dan zou slechts kunnen worden gezegd, dat „gevestigde belangen” de strijd hebben gewonnen.

Een zakelijke behandeling van de aangelegenheid, — d.i. een behandeling, waarbij met alle betrokken belangen naar evenredigheid van hun werkelijke waarde wordt rekening gehouden — moet een andere uitkomst opleveren. Ook bij een zodanige behandeling mag rekening worden gehouden met de „affekt-waarde”, die „eigen” omroepverenigingen voor de betrokkenen bezitten, want die waarde hebben ze niet zonder grond gekregen. Zeker ook moet de zuiver-materiële kant van de zaak in het oog worden gehouden. Maar in geen geval mogen de materiële en affekt-waarden, waaraan de omroepverenigingen hun macht ontleen, zo hoog worden geschat, dat alle andere belangen daartegenover als van geringe waarde zouden kunnen worden beschouwd.

We mogen het huidige radio-bestel niet laten voortbestaan, feitelijk op de enkele grond, dat het nu eenmaal zo gegroeid is. Het zou buitengewoon bedenkelijk zijn, wanneer we zouden moeten ervaren, dat particuliere verenigingen, op cultureel terrein werkzaam, zich een dusdanige macht hebben weten te veroveren, dat de overheid zijn taak ten aanzien van het culturele terrein niet naar behoren kan vervullen.

Niet zo ver

Zover is het echter nog niet. Ons dunkt nog altijd: minister, regering en volksvertegenwoordiging zullen de strijd om de omroep van de sfeer van de macht uit in die van het recht kunnen terugbrengen. Als ze maar willen. Dat wil zeggen: als

Vijf eeuwen Europese schilderkunst

(vervolg van pag. 5)

handgrepen te reageren op bepaalde gewaarwordingen.

Men neme Rubens' „Landschap met ondergaande zon” als vergelijkingsmateriaal en merke op, hoe hier in zo'n avondlucht achter bomen door de spontane factuur en de openheid van de kleur de onmiddellijke frisheid van de natuurindruk wordt bewaard.

Grote bekoring

Directheid, die de natuur in haar meest vluchtige verschijnselen weet te grijpen, is ook de grote bekoring van de groep van 19de eeuwse landschapschilders die deze tentoonstelling afsluit: Jongkind, kernachtig en nerveus tegelijk; Boudin, schilder van de ziltig doorwaaide ruimte; de Impressionist Sisly, van wie hier een der mooiste landschappen te zien is.

Wat bovenal treft op een tentoonstelling als deze, is de onmiskenbare wezensverwantschap van schilders, die in geheel verschillende tijden en omstandigheden leefden. El Greco en Van Gogh, wat kunnen de schilder van het Spanje van Philips II en Loyola en de eenzame paria van Nuenen, Arles en St. Rémy oppervlakkig gezien met elkaar te maken hebben?

En toch, beide levens werden beheerst door dezelfde vurige droom: de drang naar eenwording, naar versmelting met de oergrond der dingen. En ofschoon elk een andere naam gaf aan dat verlangen en het schraagde met een andere ideologie, het werk — bij beiden gevoed door een krachtig realisme — stelde op gelijke wijze vorm en kleur dienstbaar aan de belijdenis van hun ontruikt-zijn.

Wie dergelijke overeenkomsten ontdekt, gaat inzien, dat er honderden richtingen, scholen en schilders kunnen zijn, doch slechts éne schilderkunst, die onvergankelijk is, omdat ze tenslotte altijd de in vorm en kleur scheppend geworden liefde van de mens vertegenwoordigt.

1) tot 9 October a.s.

ze zich de eigen taak ten aanzien van het culturele terrein, die ook een rechtstaak is, maar goed bewust zijn, en als ze maar inzien, dat de onderwerpelijke culturele aan gelegenheid psychologische en geestelijke kanten heeft, welker betekenis wel vaak wordt miskend, maar die zeker door een overheid niet mogen worden voorbijgezien.

1) „Prinzipienreiterei” = het op overdreven wijze aanhangen van principes.

Een toneelstuk van grote actualiteit

De Wereld heeft geen Wachtkamer — Het nieuwe drama, geschreven door onze redacteur Maurits Dekker.

Begin October zal bij het Amsterdams Toneelgezelschap de première gaan van „De Wereld heeft geen Wachtkamer”, het nieuwe stuk van Maurits Dekker, dat het probleem van de atoom-energie tot onderwerp heeft. In zijn algemeenheid is dit een vraagstuk, dat miljoenen mensen bezig houdt en als een domper rust op de hedendaagse activiteit en levenslust. Welvaart en ondergang zijn meer dan ooit verbonden en groot is de wanverhouding tussen de technische vooruitgang en de geestelijke ontwikkeling.

Dekker heeft aan dit zeer actuele algemene probleem een bijzondere vorm gegeven in zijn stuk vol dramatische spanning. Zijn uitgangspunt is geweest het opmerkelijke

Onze redacteur MAURITS DEKKER

schreef een nieuw drama

„De wereld heeft geen wachtkamer”

(Cliché: Nw. Utr. Dagbl.)

feit, dat de geleerden die vele jaren zware arbeid hebben besteed aan de uitvinding van de atoomsplitsing, juist degenen zijn, die ernstig waarschuwen voor het resultaat van hun arbeid. Dekker's toneelstuk speelt in de kring van deze geleerden, waar de vraag van de verantwoordelijkheid van hun werk wordt gesteld als een conflict tussen twee deskundigen, vader en zoon.

De schrijver behandelt het brandende vraagstuk niet als een stuk theorie, als een wetenschappelijk probleem, maar als een algemeen menselijke zaak. Zijn werk heeft een sterke humanistische strekking en zal zeker de volgende maand grote aandacht trekken.

Wat doet Duitsland voor de ontwortelde jeugd

Dr. RICHTER, de schrijver van dit artikel, heeft een belangrijk aandeel in de kinderuitzending.

BEGRIPPELIJKERWIJS komt bij de grote hulp, die vele Europese volken door middel van geld en voedselzendingen aan de Duitse jeugd-in-nood bieden, de vraag naar voren, wat in dit opzicht door het Duitse volk zelf wordt gedaan. Terecht klinkt daarbij de gedachte mee, dat deze omvangrijke buitenlandse hulp activiteit en opoffering en hulpvaardigheid van de Duitsers zelf veronderstelt of wakker roept. Hier volgt daarom een samenvatting van hetgeen sedert 1945 door de Duitsers is gedaan voor de jongens van 15—20 jaar, die, omdat ze boven de kinderleeftijd waren, voor verblijf in het buitenland of aandeel in de voedselpakketten niet in aanmerking kwamen en dus in de eerste plaats afhankelijk waren van de Duitse hulpvaardigheid.

Bij het einde van de oorlog waren 5½ miljoen kinderen en jonge mensen in Duitsland zonder ouderlijk huis, 4¾ miljoen daarvan kwamen als bannelingen uit het Oosten van het land, 240.000 waren „niemandskinderen”; men wist niet wie ze waren en waar ze vandaan kwamen. Het grootste deel van al deze miljoenen, n.l. de kinderen, werd al spoedig verzorgd en ondergebracht door overheids- en particuliere

instellingen. Zij waren zonder meer slachtoffers van een gruwelijke tijd en niet in staat zich zelf te helpen. Het probleem, dat zij vormden was te overzien en bepaalde zich in hoofdzaak tot het jaar 1945.

De jongeren waren echter niet alleen slachtoffer, maar ook medespeler, bovendien tot op zekere hoogte in staat zich zelf te helpen en eigen activiteit te ontplooiën. Vroegrijp, gehard, vol van de overmoed, de lust tot avontuur en vagebonden, hun leeftijd eigen, en geworpen in een tijd en een land, die gekenmerkt werden door onzekere economische en sociale toestanden, gebrek aan orde en toezicht, tekort aan arbeidskracht, aan zwarte markt — bevonden zij zich in omstandigheden die precies bij hen pasten.

Een onophoudelijke stroom van jongeren uit de oostelijke zone vulde dit tienduizenden tellende leger van vagebonden voortdurend aan, dat anderzijds verminderde door onderdak en werk- of leergelegenheid. Zo is het nu nog, omdat opzending naar de uraniummijnen en politieke gevaren steeds opnieuw duizenden illegaal over de oostelijke zonegrens jagen. Voor zover zij in hun strijd om het bestaan in conflict kwamen met politie, spoorwegen of de wet en opgepakt werden, ondergingen zij bij duizenden en nogmaals duizenden de lichte opvoedingsstraffen in de huizen van bewaring voor de jeugd of de zwaardere straffen in de jeugdgevangenissen, zonder dat zij zelf in eigenlijke zin verwaarloosd waren of misdadig, en zochten daarna opnieuw hun geluk — of ongeluk

Dr. Th. Richter

*directeur van de school voor
Sociale Jeugdzorg te Dortmund
schreef dit artikel speciaal voor*

Mens en Wereld

— in het wilde leven van straten, verkeer en zwarte markt.

Verborgen weg

Maar dit betreft het kleinste gedeelte. Het merendeel ging onbelemmerd zijn verborgen weg onder grotere of kleinere moeilijkheden en ontberingen. In de tijden van tekort aan arbeidskrachten in de landbouw bleven velen lange tijd bij de boeren; de wervingscampagne voor de kolenmijnen had magnetische aantrekkingskracht.

Duizenden stroomden erheen; menigeen bleef er als mijnwerkersleerling of als tijdelijke hulp, anderen werden als ongeschikt afgewezen of door eigen rusteloosheid naar elders gedreven. Want in de tijd van extra voeding en -bonnen voor de mijnwerkers waren de mogelijkheden voor de ruil en verkoop op de zwarte markt zo groot, dat deze jonge mannen met hun handlangers en opdrachtgevers een grote groep van ontwortelden vormden. De geldzuivering heeft die toestand in grote mate veranderd en het probleem zodoende vereenvoudigd.

De jongeren, die uit het Oosten kwamen, passeerden gewoonlijk de doorgangskampen, die in het Westen langs de grens waren opgericht om hun papieren in orde te brengen. Meestal werden ze reeds daar als ongewenste gasten verzocht naar de Oostelijke zone terug te keren. Aan dat verzoek gaf vrijwel niemand gevolg en dan begon met

recht het vagebonden door West-Duitsland, zelfs tot de Belgische en Franse grens, waar zij in de mijnen of in het Franse vreemdelingenlegioen hun toevlucht zochten. Velen gingen vandaar weer terug Duitsland in. Bij de gemeentelijke overheid vroegen zij om hulp inzake distributiekaarten, onderdak, ziekenzorg of voortzetting van hun reis. Deze overheid is tegen deze moeilijkheden niet opgewassen geweest. Tekort aan geld en gebrek aan voedsel, maar ook bureaucratie, leidden tot een plaatselijk egoïsme, dat in weigering en afschuiven het bijzonder ver bracht en ook heden nog neiging daartoe vertoont.

Een taak

Mannen en vrouwen met verantwoordelijkheidsgevoel, zowel uit godsdienstige als uit socialistische of humanitaire kringen begrepen al spoedig dat hier een taak voor hen was weggelegd. Zij richtten tehuizen op voor verblijf gedurende kortere of langere tijd, om zodoende vast een eind te maken aan het gebrek aan onderdak en aan de noodzaak steeds verder te trekken. Spoedig ontstonden er drie bijeenhorende typen van zulke tehuizen: het tehuis voor opnemings- en schifting, het tehuis voor gewinning aan het normale leven, en tenslotte het tehuis voor leerlingen en ongeschoolde arbeiders. In het eerstgenoemde blijven ze de korte tijd, nodig voor ontluising, kleding en het in orde maken van hun papieren. In het tweede leren zij gedurende een aantal maanden aan werk en gemeenschappelijke samenleving wennen. Ze helpen mee aan de bouw van het eigen tehuis, zijn er vrijwillig en hebben medezeggenschap. Buiten het tehuis werken ze bij het puinruimen, sortering der stenen, in de bosbouw of bij de wegeaanleg. Met hun loon bestrijden ze hun onderhoudskosten en ze krijgen een zakgeld van 50—75 pfennig per dag en een spaarbankboekje voor een nieuwe uitrusting. Na drie maanden gaan ze over naar de leerling- of jonge-arbeiderstehuizen in de buurt van de stad.

Jeugdzorg, particuliere organisatie, politie en huizen van bewaring voor de jeugd zorgen ervoor, dat de jongeren, die zich onder hun hoede bevinden, de gelegenheid wordt geboden deze tehuizen te bewonen. De tehuizen ontvangen tegenwoordig overheidssteun. Toezending van kleding uit Amerika en Zwitserland is een waardevolle hulp geweest. Op het ogenblik zijn er in Noord-Rijnland en Westfalen 117 zulke tehuizen klaar en 64 in aanbouw. Gemiddeld kunnen ze 30—50 jongens herbergen, sommige kunnen er 100 hebben. Men poogt de groep tot een echte levensgemeenschap te vormen. De leider is de vader, zijn vrouw of de huishoudster de moeder. De helpers zijn vrienden. In Nedersaksen bedraagt het aantal tehuizen 76. In Sleeswijk-Holstein 32 (met in totaal 1500 plaatsen), Beieren 66, Hessen 20.

Verder is een organisatie gemaakt tot opleiding van degenen, die in de jeugdtehuizen leiding moeten geven. De financiering komt ook al meer en meer op dreef, evenals de bouw van steeds meer van deze tehuizen, in onderlinge samenwerking tussen de landen. Met het oog op al deze werkzaamheden kan men zeggen dat de royale hulp van het buitenland ten behoeve van de Duitse jeugd niet alleen door gevoel van dankbaarheid, maar ook door daadwerkelijke activiteit is beantwoord.

Vertrek en . . .

Donderdag 25 Juli, kwart voor twaalf, is er iets anders dan de gewone drukte in de vestibule van het station te Gouda. Daar staan zestien Duitse kinderen, die weer naar Duitsland zullen vertrekken. Het is niet te geloven, dat dit dezelfde kinderen zijn, die schuw en angstig hier op 12 Mei aankwamen. Inderdaad, schuw en angstig. Ze hadden in hun jonge leventje reeds zoveel ondervonden, zodat de meesten deze indruk maakten. Een jongen van elf jaar, die de eerste dagen niemand aankeek, steeds weggrok, komt ons nu met een open stralende blik een hand geven, als uiting van zijn gevoelens. Intussen laat hij zijn pleegmoeder niet los.

Niet alleen deze jongen, maar alle kinderen zien er stralend en gezond uit. Met weemoed denk je er aan, dat er sommige bij zijn, die haast geen bericht van thuis gehad hebben of eens een brief van hun grootouders waar ze thuis zijn omdat vader gesneuveld is en moeder met een ander getrouwd. Gelukkig zijn er ook onder hen, die met gemengde gevoelens teruggaan. Blij dat ze naar huis gaan, en treurig omdat ze hier hun pleegouders, pleegbroertjes en -zusjes achterlaten. Alle pleegouders gaan mee naar het perron, Sommige houden zich flink; andere kunnen hun tranen niet weerhouden.

In de trein zijn alle kinderen een poosje stil. Ieder denkt aan wat er geweest is en wat komen gaat. Het staat voor ons vast, dat de kinderen deze Hollandse tijd nimmer zullen vergeten.

Maandagochtend kwart over zes een heel ander schouwspel. Zeven Franse kinderen gaan terug. Reeds bij de aankomst van dit transport, op 25 Mei, bleek een andere mentaliteit. Het waren slechts zeven kinderen, maar het was direct een belangstelling en vragen naar alles. Deze kinderen zagen er over het algemeen slechter uit dan de Duitse: mager en een ongezonde kleur.

Nu waren ze niet meer te kennen, zo goed zagen ze er uit. Toen ze kwamen, konden ze zelf hun bagage niet dragen. Maar nu ze terug gingen was er geen denken aan, dat anderen het mochten doen.

Aankomst

De 25e Juli kwamen 250 kinderen, die, verzorgd door het Humanistisch Verbond, tien weken in Nederland hadden gelogeed, op het station in Dusseldorf aan. Daar heerste een grote drukte. Het duurde lang, voordat alle kinderen en hun bagage uit de trein waren en op hun plaats. Drie maanden geleden waren ze vertrokken met in een rugzak of een doos hun hele bezit. Nu kwamen ze terug met grote koffers en veel pakjes. Want de pleegouders in Nederland hadden niet alleen gezorgd voor dikke wangen — de meeste kinderen waren meer dan 10 pond aangekomen — en een goed tehuis. Een groot aantal kinderen had nieuwe schoenen gekregen.

Vele kinderen waren in Nederland naar school gegaan en spraken meer Nederlands dan hun moedertaal. Eenmaal thuis en gewend zullen zij de herinnering bewaren aan een heerlijke, zorgeloze tijd in een wereld zonder puinhopen en zonder ongemak, bij mensen, die ondanks bittere ondervindingen in de oorlogstijd, bereid bleken de helpende hand te bieden en het wederzijds begrip tussen de volken te bevorderen.

(Uit het Augustusnummer van „Hulp aan de Gemeenschap”, orgaan van de onafhankelijk sociale organisatie in Westfalen.)

Modern barbarendom

Francis Ambrière, een bekend Frans schrijver, vestigde onlangs in de Figaro littéraire met verontwaardiging de aandacht op een „Middeleeuwse jaarmarkt” die gehouden zou worden in het oude Franse stadje Provins. Volgens de mededeling van een plaatselijk blad is n.l. één van de voornaamste festiviteiten en voorstellingen, die voor deze gelegenheid worden aangericht, en die een getrouwe nabootsing zullen zijn van soortgelijke Middeleeuwse feestelijkheden..... een terechtstelling. Op 25 Juni a.s., vertelt de krant geestdriftig, zal de scherp-rechter ten aanschouwe van het publiek een ter dood veroordeelde villen, radbraken en onthalzen en daarna verbranden op de Place St. Quiriac (waar de kathedraal staat). De weergave zal punt voor punt volgens de gebruiken van de tijd geschieden en zal een luguber schouwspel bieden. De beul en zijn helpers, geheel in het rood gekleed, zullen zwarte kappen dragen. Door handig aangebrachte grimeringen en trucs wekken zij de indruk dat zij hun slachtoffer werkelijk martelen. Onder de pijnigingen, die zij verrichten wordt in het bijzonder vermeld het uitrukken van de tong.

In 't controlekamp van het Rode Kruis

Binnenste buiten (II.)

Camouflage

Wij kwamen daar toen alle kinderen gegeten en gedoucht hadden. Het was prachtig weer; ze waren allemaal op een heel groot grasveld. Sommige speelden, andere lagen te rusten en te praten. Het was een transport van merendeels grotere kinderen. Enkele kleintjes waren er bij, die weer dezelfde ongezonde kleur hadden als die van het vorige transport. Ze waren ook afschuwelijk mager. Hier ligt een prachtige taak, die ook direct voldoening geeft voor de pleegouders.

In het kamp is de verhouding heel prettig. De samenwerking van het personeel, onderling en met de leiding der transporten is prima. Er zijn verschillende barakken. Deze hebben slaapzalen voor de kinderen, apart voor jongens en meisjes, met twee bedden boven elkaar. In elke barak is een slaapkamer voor een leidster en een voor een hulp-leidster. Deze kamers worden overdag gebruikt als eetzaaltjes voor de kinderen die in

die barak slapen. Ook zijn er W.C.'s en fonteintjes in iedere barak. Alles ziet er goed verzorgd uit. Een woord van lof voor de kok en zijn huishoudelijke hulp mag hier ook niet ontbreken!

Er is een speciale barak met douches. Verder is er een barak voor de staf van het kamp; één voor de leiders van de transporten en de helpsters van het kamp en tot slot een grote barak, waarin de medische afdeling is gevestigd. Een röntgenkamer, een kamer voor onderzoek en een grote kamer waar de kinderen wachten. Vele kinderen vinden dit kamp heel erg. Toch is mijn ervaring dat dit speciaal de Duitse kinderen zijn, die zeer veel angst hebben voor de dingen die ze niet kennen. Verschillende Franse kinderen heb ik gevraagd, hoe ze het kamp vonden. Uit de antwoorden bleek, dat ze vonden: dat hoort bij het transport, dus is het goed.

Op het eerste gezicht ben ik een onschuldig mannetje. Maar vergis u niet, wees op uw hoede.

Ik wil niet opvallen — u mag me gerust zien, maar dan zo als ik wil, dat u mij ziet.

U weet het toch wel: een huisje met gordijntjes en een bloemetje voor het raam, is niet altijd een huisje met gordijntjes en een bloemetje voor het raam.

En wat u helemaal niet mag zien, is wel eens onder een net verstopt.

Wat ben ik dan wel?

Een verkenners, een jager.

Ik bekijk de zaak eerst eens goed.

En wat er dan komt? Dat hangt ervan af.

Het kunnen zijn mijn bommenwerpers met daarachter mijn hoofdmacht, maar ook mijn agenten, de verbreiders van mijn idealen, opvoeders, helpers, bringers van het ware geloof.

In ieder geval doe ik die dingen nooit voor mezelf — tenzij u onder het net probeert te kijken.

Overigens komt er meestal niets — ik voel er weinig voor om een hoofdmacht tegen me te krijgen, die sterker is dan de mijne.

Meestal lig ik maar gewoon op de loer — zoveel mogelijk gecamoufleerd.

Zie ik een gaatje, dan ruk ik een eindje op.

Ik zuiver het terrein — wordt een waar pacifist, overtuig de mensen van mijn goede bedoelingen en probeer ze een beetje naar mijn model te kneden.

En wacht op de kans.

Die komt niet altijd.

Ik ben dikwijls gedwongen gecamoufleerd te blijven — in vreedzame opbouw, in edele opoffering, in onschuldige armoede, in afhankelijkheid en trouw.

De vijand is op zijn hoede.

Ik durf de sprong niet wagen en blijf onder mijn net.

Maar — hoop doet leven.

Het kan gebeuren — ineens.

En komt de kans — zie ik hem en durf ik.....

Ik heb het u gezegd en buig mijn hoofd voor uw vernietigend oordeel.

v. H.

„Vol verwachting . . .”

Vol verwachting klopt ons hart, zingen we op het typisch Nederlandse St. Nicolaasfeest.

Maar, wie denkt er nu al aan St. Nicolaas? Wel, dat doen ze bij het Thuisfront Humanitas, omdat ze daar weten hoe de militairen overzee, straks op dit feest aan thuis denken.

Daarom denkt het Thuisfront Humanitas nu reeds aan het Sinterklaasfeest en aan hen. Door het zenden van een St. Nicolaas-Boekenpakket zullen de bij dit Thuisfront ingeschreven militairen overzee, toch iets van dit St. Nicolaasfeest bemerken.

De Mei-pakketten, die het Thuisfront Humanitas zond, brachten vreugde en versterking van de solidariteit. Dit zal ook het St. Nicolaasboekenpakket doen!

Daarom vraagt Thuisfront Humanitas: „Zend ons één of meer goede boeken (goed van binnen en goed van buiten). Het adres is Hekelveld 16 te Amsterdam-C.

Uiterlijk 29 September a.s. moeten de boeken bij het Thuisfront Humanitas binnen zijn, willen de soldaten overzee ze op het „heerlijk avondje” kunnen ontvangen.

Vol verwachting..... zien wij uw persoonlijke zending, of de gemeenschappelijke van uw afdeling of omgeving tegemoet.

„Thuisfront - Humanitas”
Hekelveld 16, Amsterdam-C.
J. BOETJE, secretaris.

Uit een oud boekje

Een agnosticus staat met beslistheid tegenover hen, die menen, dat zij het wereldraadsel hebben opgelost, zowel tegenover hen die beweren zeker te weten dat er een zich bewuste God is, uit wiens naam zij veelal decreteren wat goed en wat kwaad is, als tegenover hen die even beslist zeggen dat er geen God is. Een agnosticus verklaart daar tegenover, dat beide oplossingen op onvoldoende gegevens steunen en dat bij alle geleerdheid daarover wij niets verder zijn dan toen de mensen bewust over deze dingen voor het eerst nadachten.

Maar daarom schennen zij niet de mensen in hun diepste wezen, want ze nemen het geloof in dat, wat de mens werkelijk veredelt, niet weg. De agnosticus tracht toch het geloof daarin, dat in den mens het goede kan opbloeien, te versterken, waaruit dus blijkt, dat de agnostici wel inzicht hebben in den aard der mensen, die zij ontwinden uit de omwinselen der phantasie. Het goede in den mens kent de agnosticus dus wel degelijk.

En oordelen doet een agnosticus met grote nauwgezetheid, waardoor hij juist tot de overtuiging is gekomen dat de redenen, zowel te ene als te andere zijde, te licht moeten geoordeeld worden, zodat wij, voelende dat wij gestuurd worden, geen voorbarige theorieën maken over de krachten die ons stuwten, maar wel uit de waarneming afleiden, hoe wij die krachten kunnen be-

nuten voor ons geluk; en het is een gelukkig geloof der agnostici, dat zij menen, dat in de meeste mensen die gave zit, en dat zij het een heerlijke levenstaak achten bij andere mensen mede te helpen aan de ontwikkeling van die gave en dus ze te leren die krachten tot hun waar geluk te gebruiken.

Uit: Zoekt uw plaats en bouwt mede op, door Dr P. M. Heringa (1911).

PRINSES CORANA

en de tuinmansjongen

Er leefde in een heel ver land een koning en een koningin, die één dochter hadden: prinses Corana. De prinses was heel mooi en ze kòn ook lief zijn; de onderdanen zouden zeker veel van haar hebben gehouden, als zij niet een groot gebrek had gehad: prinses Corana lachte iedereen uit! Als er een arme man aan de paleispoort klopte en om een aalmoes vroeg, dan wees zij naar hem en lachte hem uit, in plaats van medelijden met hem te hebben. Ze lachte om alle lakeien, zelfs om de wijze raadslieden. Ook de rijke en machtige prinses, die naar het hof van haar vader kwamen om te vragen, of zijn dochter hun vrouw wilde worden, lachte ze uit.

Het deed de koning en koningin veel verdriet dat hun enige dochter zo onaardig was. Zij verzonnen allerlei middelen om de prinses te doen inzien, hoe lelijk zij deed, maar niets hielp. Ten einde raad liet de koning bekend maken, dat, wie de prinses genezen kon, met haar mocht trouwen. Vele jongemannen probeerden het, doch allen vluchtten voor haar spottende lach.

Toen kwam er op zekere dag een prins uit een land, dat nog verder lag dan dat, waar de prinses woonde. Hij was machtiger en rijker, dan alle andere prinses samen. Maar ook hem lachte de prinses uit. De prins echter ging naar het bos, trok zijn mooie kleren uit, verstopte die en verkleedde zich als tuinmansjongen. Zo ging hij weer naar het paleis en omdat de tuinman juist een knecht nodig had, werd hij onmiddellijk in dienst genomen.

Eens, toen de tuinmansjongen bezig was de paden aan te harken, sprong het aapje, dat de prinses van haar vader had gekregen, op zijn schouder en trok hem stevig aan z'n oor. Prinses Corana, die het zag, barstte in lachen uit. Ze dacht er niet aan de jongen te helpen.

„Wacht maar”, mompelde de prins, „wie het laatst lacht, lacht het best!”

De volgende morgen, toen Corana in het park wandelde, zag ze een prachtige roos bloeien. Ze bukte zich om haar te plukken, maar de bloem had grote doorns en prikte prinses Corana. Dat deed pijn en de tranen sprongen in Corana's ogen. Plotseling hoorde ze achter zich een schaterlach, snel draaide zij zich om en daar stond de tuinmansjongen. Hij lachte, tot de tranen over zijn

wangen rolden. Woedend was de prinses! Zij ging naar haar vader en vertelde hem, wat er was gebeurd. „Hij heeft me uitgelachen, vader, mij, prinses Corana! U moet hem straffen!”, riep ze. Maar de koning dacht: „Het is misschien wel eens goed, dat Corana ook eens wordt uitgelachen”, en hij strafte de tuinmansjongen niet.

Een paar dagen later zag prinses Corana in de slotvijver een mooie goudvis zwemen. Ze boog zich voorover om hem goed te kunnen zien. Eensklaps verloor zij haar evenwicht en..... plonste in het water. Overal klonken verschrikte kreten op. Lakeien en hofdames schoten toe om de prinses te redden. Wat zag Corana er uit, toen zij weer op de kant stond: lange slierten waterplanten hingen in haar blonde krullen en haar witte jurkje was groen van het kroos. En toen zij daar zo stond klonk wéér die spottende schaterlach van de tuinmansjongen. Hij sloeg zich op de knieën van plezier en lachte, lachte maar. Prinses Corana holde weg, het park uit naar het paleis. Daar liep zij niet naar haar vader, maar sloot zich op in haar kamer. En ze hilde, nu niet van woede, maar van schaamte. En zij nam zich ernstig voor: „Nooit, nòoit weer zal ik andere mensen uitlachen, want nu weet ik, hoeveel verdriet zij daarvan hebben”.

De volgende morgen ging zij naar de tuinmansjongen en vertelde hem, wat zij had besloten. Toen was de jongen toch zó blij, dat hij de prinses kuste, met haar naar de koning stapte en vroeg, of hij met de prinses mocht trouwen. „Want, Sire”, zei hij, „ik heb haar genezen”.

Corana plukte verlegen aan haar zijden jurkje en knikte steeds maar „ja”. Diep in haar hart was ze heel blij, dat ze nu dat rare kwaaltje kwijt was.

De koning en de koningin waren zo verheugd, dat zij bevel gaven: „Vanavond nog zal er bruiloft zijn!” Hoe groot was hun verrassing, maar hoe blij was vooral prinses Corana, toen de „tuinmansjongen” op het feest verscheen, niet meer in zijn oude plunje, maar in zijn mooiste statiekleren. Toen ook herkende de prinses de prins, die zij eerst zo had uitgelachen en zij schaamde zich nog meer dan eerst. Maar de prins nam haar bij de hand en leidde haar ten dans.....

BERRIE.

Dit is het verhaal van eendje Kwak,
Dat zijn kop onder 'n liebblad stak,
En daar, tot zijn grote verrassing,
Een heel, héél klein snoekje ving.
Maar dat begon angstig te praten:
„Och, zou je mij los willen laten?
Zwem mee met mij naar 't snoekenpaleis,
Je wordt niet moe, 't is een korte reis.
Daar woont mijn opa, Snoeksnaksnater,
Hij is de koning van dit water!”
Het eendje poetste zijn veertjes op,
En poederde even zijn gladde kop,
Dook in het kroos en zwom weldra
Het kleine snoekje achterna.
Zij zwommen naar de overkant,
Daar stond een witte poort van zand,
Daarachter was, 't is niet te geloven,
Alles van marmer, van onder tot boven.
Het eendje zag héél oude snoeken
Studeren in héél dikke boeken,
Ministers waren 't, dat kon Kwak zien,
Er zwommen wel een stuk of tien.
En verderop stond, wonderschoon,
Een grote, gouden snoekentroon.
De koning, dik en grijs van vinnen,
Zat zich op slootzaken te zinnen,
Hij streelde zachtjes door zijn baard,
En wuifde langzaam met zijn staart.
Het snoekje sprak: „Dag, opa, Sire,
Ik breng U één der vreemdste dieren.
Geen schubben heeft hij, maar wel veren,
Hij kan zijn kop naar achter keren,
En waar ik kijk, ik zie geen vinnen,
Toch zwom hij het paleis hier binnen.
Hij noemt zich, naar ik meen, Kwak-eend,
Vindt U zo iets niet vreeslijk vreemd?
Hij eet, ik kan mij niet vergissen,
Graag voor ontbijt wat snoekevissen!”
Toen riep de koning: „Wat moet ik horen,
Sluit hem op in de donkerste toren!”
Honderden glibberige waterslakken,
Namen het eendje Kwak toen te pakken.
Dat sloeg zijn krachtige vleugels uit,
Zwom als een haas de zandpoort uit,
Dook razend snel naar het oppervlak,
Snoepte nog even een waterslak,
Zwom naar zijn zwemmende zusters heen,
Wat hij vertelde geloofde geen.
Nu zoekt eend Kwak in alle hoeken,
Naar lekkere vette, jonge snoeken.
Vangt hij er een, hij laat hem praten,
En eet hem op, met schub en graten.

VICTOR ANSTRA.

De motor draait . . . ook in de zomer

Het gaat voor ons Verbond om twee dingen: Het uitspreken en verdiepen van de Humanistische gedachte en de vorming van een grote Humanistische gemeenschap. Twijfelaars maken wel eens de opmerking: het Humanisme ontbreekt het aan gemeenschapsvormende kracht. Wie dit zegt, heeft zeker geen kijkje in onze kampen genomen!

Dit werk behoort in het bijzonder bij ons Verbond. Het is verheugend, dat het zich sterk uitbreidt. In 1947 70 deelnemers, in 1948 240 deelnemers, dit jaar 550, volgend jaar ja, gaat U dan ook mee?

In deze rubriek vindt U de verslagen van de kampen van de andere leden, elders in dit nummer van het jongeren- en het scholierenkamp.

Kamp Culturele Vorming op de Paasheuvel

Dit is altijd weer het wonderlijke van deze kampen. Zaterdagmiddag kom je aan, de anderen zijn vreemden voor je, en de eerste uren zou je net zo lief rechtsomkeert maken; de volgende Zaterdag moet je je haast losscheuren uit een kring van goede en intieme vrienden.

Op de Paasheuvel waren we er al gauw in, de eerste avond bij de kennismaking, met gedichten, schalde de lach door de zaal en toen Sieb Koning met zijn volksliedjes begon werd er goed meegezongen.

En gewerkt aan culturele problemen is er! Er waren drie, interessante maar zware, lezingen van Dr J. v. Praag: „Culturele aspecten van deze tijd”; Dr G. Stuiveling: „De waarde van de literaire vorming in een Humanistische opvoeding” en H. de Waard: „De waarde van een historische vorming in een Humanistische opvoeding”. Daarnaast waren er o.l.v. H. Lips een tweetal besprekingen voor de samenstelling van een cultureel rapport aan het H.B. Als U hoort dat er dan ook nog twee „werkdagen” waren, waar o.l.v. G. Lindenberg, H. v. Laar, S. Koning en H. Lips praktische culturele arbeid werd verricht, dan zult U wellicht de verzuchting slaken: „Waar je zin in hebt in je vacantiel!” Maar daar verkijkt U zich op! Er is natuurlijk hard gewerkt, daarnaast echter is er veel gelachen, gespeeld en gedanst en ook voor wandelen hebben we tijd gevonden.

Hoe moet je dat eigenlijk aan buitenstaanders duidelijk maken, wat dit alles heeft betekend? Ik denk aan onze nachtwandeling. Een wandeling van anderhalf uur over de heide en door een donker bos en dan de rust aan de rand van een kleine waterplas, met ver boven je de sterren. Niemand sprak.

Hoevele goede, verdiepende gedachten zijn er in dit kamp geweest van mens tot mens? Juist het „anders” zijn van zo'n kampweek, de vriendschappelijke omgang, de gelijkgerichtheid, ondanks alle verschillen, maakt dit „uitspreken” tot een mogelijkheid.

Toen Zaterdagmorgen de grote klok voor de laatste maal luidde nam een kring van goede vrienden afscheid van elkaar. Een afscheid dat ongetwijfeld voor velen een „tot wederziens” betekende.

Familiekampen te Oisterwijk.

Wel is de inhoud en de sfeer van onze zeven kampen deze zomer zeer verschillend geweest. Wie, zoals schrijver dezes, uit de scholierenkampen direct in het kamp Culturele Vorming komt, daarna zonder overgang in de Familiekampen en dan weer in het Vacantie-kamp te Blaricum, moet over een behoorlijk aanpassingsvermogen beschikken. Alleen echter door variatie in onze kampen te brengen is het mogelijk deze kampen voor vele mensen toegankelijk te maken. Jammer was het dat, door allerlei omstandigheden,

de dingen in het eerste familiekamp niet zo vlot liepen als we gewend zijn en als wenselijk is, een ervaring die ons weer wat wijzer heeft gemaakt voor het volgend jaar. Gelukkig waren deze moeilijkheden in het tweede kamp overwonnen.

In ieder kamp waren ongeveer tweehonderd deelnemers. Daar schrikt men misschien wat van, maar van die tweehonderd, waren meer dan honderd kinderen, die onder aparte leiding stonden en een groot deel van de dag afzonderlijk bezig waren.

En hoe hebben vooral die kleintjes genoten! En daardoor de ouderen ook, terwijl bovendien de moeders nu eens van de zorgen van de kinderen ontlast waren, al gaat dat voor de allerkleinsten, onder de 4 jaar, niet helemaal op. Ik denk aan de kleintjes in de grote, mooie zandbak, zo maar midden in het bos, aan de grote speurtocht voor de oudere kinderen, met de enthousiaste prijsuitreiking de volgende dag, aan het zingen en vertellen 's avonds voor het naar bed gaan en last not least aan de prachtige kinderfeesten, met alle ouders erom heen, op de beide Vrijdagavonden. Eerst een kinderleken spel, een poppenspel, de toverfluit, dan zingen met kinderen en ouders tegelijk en tenslotte, o, schone droom, lampion-optocht! In de vallende schemer flikkeren de warme kleuren van de verlichte lampions op, de kinderen scharen zich in rijen, een groep ouders vormt

In het prachtige, door dichte bossen omlijste openlucht-theater achter „De Paasheuvel” zaten zo vaak groepjes deelnemers aan het kamp Culturele Vorming na te praten over de inleidingen, die er zijn gehouden.

het fanfare-orkest — en wat een orkest! —: fluit, mandoline, ketel, deksels enz., enz., hebben de vaders (om van de moeders niet te spreken) wel ooit zo gek gedaan? En voorop..... pracht bovenal..... de tambour-maitre met zijn mysterieuze swing-stok. Hulde aan de kranige kinderleiders(sters), die deze kampen voor de kinderen tot één groot feest hebben gemaakt.

En de grote mensen? Ja, wat moeten we dan het eerst noemen? De vrije tijd met het rustig wandelen, fietsen of zwemmen of met een geanimeerd gesprek in de kuil voor het huis? De enkele lezingen, de discussies, de zangavond met Sieb Koning, de kunst-avond, de nachtwandeling of de bonte avond. 't Is haast te veel om op te noemen, maar hoe goed of ieder van deze dingen ook afzonderlijk mocht zijn, het belangrijkste is het geheel, het samenzijn met vele anderen, de goede sfeer die daardoor ontstond, de kracht die daaruit door ieder van ons werd geput.

Laat ik nog noemen ons bezoek aan de St. Jan te 's-Hertogenbosch, onze lezingen en discussies, lezingen die veelal betrekking hadden op de houding van de Humanist in zijn gezin, discussies die vaak de grondslagen van ons Verbondswerk kritisch onderzochten. Wat een stille ernst ook tijdens de beide prachtige kunstavonden..... geheel door de deelnemers zelf gevuld. Dat dit mogelijk was!

Wat is de betekenis van dit alles? Plotseling staat me dan weer de laatste avond in het kamp Culturele Vorming op de Paasheuvel voor ogen. Na de Bonte Avond, waarvan het laatste deel ernstig was, trokken we met elkaar naar buiten, rond het kampvuur. Hoog laaiden de vlammen boven de donkere Veluwe. In een grote kring zaten de deelnemers rondom het vuur. Licht en darter klonken de tonen van een fluit boven het geknorp der brandende takken uit. Na de laatste fluittoon was het lange tijd heel stil. Toen stond één der oudste deelnemers op en overhandigde den kampleider namens alle deelnemers een geldbedrag, door het H.B. voor dit werk te besteden. Een relatief heel hoog bedrag. Dit was een symbool. Wij willen dit werk mogelijk maken, niet alleen met geld, maar met onze gehele menselijke overgave, wijl we als mens en humanist weten niet te kunnen leven buiten gemeenschap met onze medemens. In de groei van een gezonde groepsgeest, die we geestelijk weten te verantwoorden, ligt de betekenis van deze kampen. De vele deelnemers hebben er allen iets van begrepen.

Vacantiekamp Meenthuis

Het Huis.

Verwend als we zijn, wordt het Meenthuis bij aankomst aanvaard als een „aardig” kamphuis. De entree is zakelijk, de trap vrij hoog. Dan de zaal. Daar is het raam: een levende schilderij van Meent en IJsselmeer, van wolken en witte zeilen. De diepte van het beeld verrast en ieder treft het uitzicht!

De mensen.

De sortering was als bij allerhanden: groten, kleinen, gezinnen en combinaties naast eenlingen. De kennismaking bracht iets van het persoonlijke leven: in kreupelrijm en klankdicht onthulde men naam en dagelijks employo.

De pret.

Breng vijftig mensen bij elkaar, geef ze goed te eten, laat ze weinig slapen, zorg dat ze vrolijk zingen, maak water-, land- en Muiderslottochten, laat ze botaniseren met Warffemius, laat ze springen, spelen, luisteren, spreken, toneelspele en dansen, laat ze vergeten dat er nog een wereld daarbuiten is en na 7 dagen weet niemand waarom hij zo vrolijk is geweest. Dat was onze pret.

De ernst.

Ik vond de ernst niet alleen in de prachtige woorden van Dr Stuiveling of in de instructieve les van Dr Schenk. De ernst vond ik ook in de onderlinge discussies, waar in vol vertrouwen de eigen denkbeelden werden gewisseld tegen nieuwe munt. Kampvriendschap kan kort van duur zijn, kampernst is een kostbaar en langdurig bezit.

De klachten.

Ze kwamen deze keer niet van de steeds ontevreden, en dus verwende mannen; de vrouwen hanteerden het klachtenboek met zwierig gebaar.

Klacht 1. De krakende bedden (beterschap beloofd voor 't volgend jaar).

Klacht 2. De uitvoerige corvée's. (Nuttig voor de gemeenschapsgeest.)

Klacht 3. Het jeugdig tempo. (Noodzakelijk bij zoveel enthousiasme.)

Klacht 4. Een week is veel te kort. (Inderdaad! Volgend jaar de voortzetting.)

De lezer.

Kan deze kampenthousiasteling niet duidelijker beschrijven, wat er gedaan is?

De schrijver.

Ik weiger. Laat de lezer maar zelf komen kijken en... meedoen.

Den Haag

Zondagmorgen 25 September wordt het winterprogramma geopend door onze landelijke voorzitter Dr J. van Praag met een rede „Rust U ten strijd!”

(zie verder pag. 13)

Oproep tot de jongeren

Het is ons meermalen gebleken, dat er in tal van gemeenschappen jongeren (17—25 jaar) zijn, die graag aan het jongerenwerk willen deelnemen, maar eigenlijk niet goed weten hoe dit werk aan te pakken. Ook denken zij vaak dat het aantal te klein is om een jongerenkern of een jongerengemeenschap op te richten. Niets is minder waar!

Mits de wil aanwezig is, zijn er zeker mogelijkheden om aan ons jongerenwerk deel te hebben. Mochten er inderdaad plaatselijk geen mogelijkheden zijn, dan kunnen er regionale bijeenkomsten worden georganiseerd.

Maar dan is het nodig dat wij over jullie adressen beschikken. Stuur ons dus prompt jullie adres en wij zullen alles in het werk stellen jullie in ons jongerenwerk te betrekken.

Velen nemen reeds deel aan ons werk, waarbij we niet alleen de nodige aandacht aan verdieping en bezinning besteden, maar ook bovenal met elkaar de echte jongerensfeer beleven. Lees bijvoorbeeld het verslag van ons kamp te Rijssen, elders in dit nummer.

Stel dus niet uit, maar toon dat het je ernst is. Hoe sneller en hoe meer adressen we bezitten, des te spoediger kunnen we het werk in jullie gemeenschap aanpakken.

De landelijke Commissie van de Hum. Jongeren Gemeenschap.

Correspondentie-adres: ARIE MIJNSTER, v. Tuill v. Serooskerkenplein 31 Amsterdam-Zuid.

De motor draait . . . (vervolg)

De bijeenkomst wordt gehouden om half elf in gebouw Musica, Delftse laan 2.

Verder zijn er voorlopig drie discussie-avonden belegd ter verheldering van het begrip „Humanisme en de Humanist”. Op de Donderdagavonden 6 en 27 October en 16 November zullen achtereenvolgens de heren dr D. H. Prins, dr V. W. D. Schenk, Max van Praag, H. W. Krop, mr Giltay en ir Ch. Stammler in een korte uiteenzetting weergeven, wat zij verstaan onder Humanisme. Daarna vindt dan een algemene discussie plaats. Houdt U zelf deze avonden vrij, maar brengt U vooral introducés mede? Deze avonden worden gehouden om 8 uur in het gebouw Valkenboskade 520.

Amsterdam

Zondag 25 September a.s. opening van onze Wintercampagne met een rede van dr J. C. Brandt Corstius over het onderwerp: „Drie eenvoudige waarheden”, in het Barlaeus Gymnasium, Weteringschans 29, bij het Kleine Gartmanplantsoen. Aanvang 10.30 uur.

Utrecht

De Gemeenschap Utrecht van het Hum. Verbond heeft voorbereidingen getroffen om in het komende seizoen Historische Concerten te laten geven door de heer Georges Enderlé, musicus te Utrecht, en de heer S. Lubiński, Pools gezant te Amsterdam. Deze concerten zullen gehouden worden in de Utrechtse Muziekschool aan de Brigittenstraat 4, Utrecht, en zijn toegankelijk voor alle leden van het verbond, tegen zeer lage entree.

Scholierenkampen in Rijssen

Vreemd was de eerste dag in deze kampen: ... allemaal onbekenden, sommigen veel ouder, anderen jonger...

Een voor een druppelden ze binnen... Het terrein wordt bekeken: hei en dennen, de tenten ertussen gedoken; hier zullen we zeven dagen met elkaar leven; nu bindt ons nog niets, alleen misschien verwachting...

De eerste maaltijd buiten in een kring op de grond... jolig gedoe van opscheppen, eten, praten, lachen... Lachen om de domoor, die zijn knieën brandt aan zijn hete bord; lachen om de spin, die over een lepel kuiert.

Vreugde om het plezierig zo buiten zitten; om de vogel, die hoog in de lucht roept en van ver antwoord krijgt; om de lucht van hei en dennen.

Na een nacht, doorgebracht in de tenten, worden „verbondenheid” en „vreugde” gasten, die een steeds groter plaats gaan innemen.

We zingen, doen een balspel, volksdansen... Duiken bij elkaar in de grote kooktent en leren hoe een primus in elkaar zit. Eén legt uit en tenslotte proberen we zelf een primus aan te steken. Als het regent bakken we koeken van beslag, dat te zout is, in groepjes — elk met een primus — verspreid door de kooktent.

Morgen maat! Weer een nieuwe dag! Eergisteren hadden we nooit van elkaar gehoord en nu? Als er één uitviel zouden we hem allemaal missen. Morgen maat! Wat geeft het, dat het regent? We trekken er wel doorheen. Grijs is de lucht, grauw het land, het onweert.

We maken een tocht naar een leemgroeve en klauteren naar beneden in een met stenen bezaaide put. Er wordt uitgelegd wanneer en hoe die keien hier terecht kwamen. Zachtgroene, rose, blauwige stenen... de mooiste tinten zoeken we er uit en met de zakken vol klauteren we weer naar boven.

Er wordt verteld over de steenfabriek en we zien met eigen ogen hoe de leem uit de putten tot stenen verwerkt wordt. We avondwandelen; is jou dit donkere land, de nacht over ons kamp, ook vertrouwd?...

„Durven leven.....”

De kooktent bij avond... in een kring liggen en zitten we bij elkaar in schaduwen en licht van een olielampje; er wordt gepraat... durven leven met de moed om moeilijkheden recht aan te zien... niet bang zijn voor de werkelijkheid, ook als deze aan een mooie droom een eind zou maken... leven, niet zoals de mensen zeggen dat goed is, maar zoals je zelf naar waarheid weet, dat het moet... een spookverhaal...

Dan sjouwen door het bos met hout voor het kampvuur. Stapels dorre takken slepen we aan.

In de avonddonkerte zitten we rond de vlammen, warm in een deken gehuld. Zang, chocolademelk en stilte. Stilte, waarin alleen het vuur zingt en het hout knettert. Warme gloed op de gezichten... vonken, die heel hoog de donkerte in stijgen... en een fluisterend terugkeren naar de tenten...

Als de week voorbij is weten we, dat het niet de leiding is, die dit kamp zo maakte: Ieder van ons maakte het mee, tot een vrij samen zijn van jonge mensen. Samen zijn, dat ons door zang, dans, spel, door dit buitenleven, door een rustig gesprek de mogelijkheid bood te benaderen, en misschien te verwelkomen, wat menselijk goed en waar is.

Drie limericks

Drie „foto's in dichtvorm” uit het familiecamp op het Meenthuis te Blaricum.

Hij was iemand, die heel goed bok sprong
En ook met het zingen wel mee kon.
Hij was de dompteur
Van de kinderensleur.
’t Was Oom Jan; van zijn van heet hij De Jong.

’k Ken een vriendelijk heer, zonder meisje;
Wel heeft hij menig vlot wijsje.
Hij loopt met verende tred
En veroorzaakt veel pret:
’t Is een Delfteling en hij heet Tijsje.

Wie was het, die plotsklaps om hulp riep,
Toen-ie huts fluts in het moeras liep?
Hij schaamde zich dood
Voor zijn twee staakjes bloot.
Hij is koning in ’t zingen en heet Sieb.

Grof geschut

In het politieke — en helaas ook in het geestelijk — leven is het na de oorlog veel te veel een gewoonte geworden om de tegenstander en andersdenkende uit te maken voor een Hitler of Goebbels en zijn streven voor nationaal-socialisme. Deze namen wekken bij velen nu eenmaal onmiddellijk afschuw op en dat werkt bij discussie op laag peil een dergelijke grove gelijkstelling in de hand.

Zo troffen wij dit misbruik aan in „Omhoog”, weekblad voor het aartsbisdom Utrecht (van 4 Juni 1949). Een artikel, getiteld „De heilige plaatsen bedreigd” deelt ons mee, dat het zegevierende zionisme het christendom in Palestina ernstig bedreigt. Zonder meer wordt er verder beweerd, dat dit Joodse streven materialistisch, atheïstisch is en een ras opkweekt in de geest van een collectivistisch materialisme, dat kan wedijveren met het communisme. Met nadruk wordt tenslotte geconcludeerd, dat „het zionisme een nieuw nazisme is”.

Wij menen dit staaltje van slechte journalistiek en van geestelijk bederf te moeten signaleren, omdat het een symptoom is. Ditmaal gaat het over het zionisme, morgen over een ander streven, dat onwelgevallig is. Wij leven in een tijdperk van ketterjagerij en verdachtmaking op politiek en geestelijk gebied. Het is bij uitstek de taak van het humanisme daartegen de strijd aan te binden.

Een prachtig voorbeeld

Op 12 Juli j.l. werd te Rotterdam het conferentie-oord De Tempel geopend. De gemeente Rotterdam heeft daar van een landgoed een prachtig oord gemaakt, waarvan allerlei organisaties gebruik kunnen maken tot het houden van bezinningsconferenties. Terecht werd door Prof. Dr W. Banning, die de openingsrede hield, opgemerkt dat tegenover de gelijkmakende tendenz van de moderne industrie-stad hier door het gemeentebestuur van Rotterdam het tegenwicht wordt gegeven door de materiële mogelijkheid open te stellen tot bezinning op de mens. Hij voegde daaraan toe, dat in die opvoeding een geestelijke worsteling om het humanisme en om het christendom moet worden opgenomen.

Een slecht voorbeeld

Met het oog op de Zondagsheiliging hebben B. en W. van Urk besloten, dat er 's Zondags in de kom van het dorp niet mag worden gefietst.

Aardbeving, godsdienst en humanisme

Toen in Augustus j.l. de kranten melding maakten van de grote natuurramp die de Zuidamerikaanse staat Ecuador had getroffen, was daaronder een bericht, dat tijdens de aardbeving de mensen zich in de kerken opsloten, die natuurlijk evengoed instortten als de andere gebouwen en huizen.

Kort daarna werd Goethe's geboortjaar herdacht met talloze beschouwingen, gesproken of geschreven. De bekende Nederlandse theoloog Prof. van der Leeuw deed het in Amerika. De bladen hebben gemeld, dat hij in Goethe de man zag, die van het christelijk geloof afviel, zonder hetwelk de wereld tot chaos is gedoemd, naar hij erop liet volgen. Welk vervolg natuurlijk bloot staat aan onze afwijkende kritiek, en bovendien de Goethe-verering een ernstige knauw geeft. Want waarom een man te vereren, van wie een zo grote en zo verderfelijke invloed is uitgegaan?

Heeft Goethe's humanisme iets met aardbeving te maken? Toch wel. Toen hij zes jaar was, werd Lissabon door een dergelijke catastrofe geheel verwoest en een schrikbarend groot getal mensen kwam om het leven. Deze ramp van 1755 heeft in heel Europa diepe indruk gemaakt. Het was de tijd van de Verlichting, van het opnieuw en sterker ontwakende humanisme, van felle strijd tusen christenen en humanisten. In talloze gedichten en andere geschreven stukken wordt nu de verwoesting van de Portugese hoofdstad het middelpunt in de strijd voor of tegen God. Rousseau trachtte van de godsidee te redden, wat er van te redden viel. Voltaire schreef zijn toneelstuk *Candide*, waarvan de strekking is: natuurwetten regeren de wereld, zonder uitzondering. De mens zelf moet trachten uit de kracht van zijn hart en zijn verstand de toestanden menswaardig te maken.

En de zesjarige Goethe? Hij begint na te denken over de voorzienigheid en de goedheid van de persoonlijke god. Terwijl de gelovigen en theologen het niet laten ontbreken aan bespiegelingen, strafpredikaties en troostredenen, is de kleine jongen diep getroffen dat „God, die hem bij de uitleg van het eerste artikel des geloofs was voorgesteld als wijs en genadig, zich in genen dele een vader getoond had, daar hij de rechtvaardigen en de onrechtvaardigen stortte in hetzelfde ongeluk”. En te minder kon hij zich van deze schok herstellen, omdat de geleerden en tekstverklaarders het niet eens waren over de zin van de catastrofale gebeurtenis.

Rationalist Press Association hield jaarlijkse conferentie

De vierde jaarlijkse Conferentie van de Rationalist Press Association te Oxford van 5 tot 9 Augustus

Oorspronkelijk was onze voorzitter door de president van de R.P.A. uitgenodigd de vierde jaarlijkse Conferentie van de Rationalist Press Association te Oxford, die van 5 tot 9 Augustus is gehouden, bij te wonen. Daar hij verhinderd was naar Oxford te gaan, gingen in zijn plaats de H.B.-leden. Dr. Van der Wal en ondergetekende.

Ik meen ook namens mijn reisgenoot te mogen zeggen, dat wij aan deze bijeenkomst met veel genoegen terugdenken, niet alleen om wat wij er te horen kregen, maar mede omdat op verzoek van prof. A. E. Heath, de president van de R.P.A., Van der Wal een uiteenzetting gaf van de werkzaamheden van ons Verbond, een uiteenzetting die door een groot aantal bezoekers van de Conferentie met veel belangstelling werd aangehoord, zodat men in deze ons verwante kring in Engeland nu een duidelijk beeld kreeg van wat wij hier in Nederland doen.

De conferentie had als onderwerp „*Science and Society*” („Wetenschap en Gemeenschap”), en werd gehouden in een van de mooiste colleges van deze oude universiteitsstad, het Magdalen College, waar tevens de mannelijke deelnemers ingekwartierd waren in de kamers die gedurende de semesters door de studenten bewoond worden. Het vrouwelijk geslacht mag in de meeste colleges niet wonen, een oude bepaling waaraan de Engelsen, traditioneel als ze zijn, niet graag tornen, en zo logeerden de dames in de buurt bij particulieren, maar de maaltijden werden gezamenlijk in het college gebruikt. Laat ik dadelijk zeggen dat ze uitstekend waren, ook al opponeerde mijn reisgenoot in stilte tegen de snijbonen die ons vrijwel dagelijks werden voorgezet.

Monniken ontbreken.

Men moet eigenlijk Oxford of Cambridge gezien hebben om zich een beeld te kunnen vormen van deze typisch Engelse universiteiten, waar het grootste deel van de studenten in colleges woont, in gebouwen meestal in Gothische stijl opgetrokken, die veelal oorspronkelijk bedoeld waren als oude kloosterscholen. Maar in de kloostergangen ontbreken al sinds vele eeuwen de monniken en de profane moderne mensen die er nu rondliepen bedienend zich hier zelf elke morgen na de lezing van een heerlijk kopje koffie om weer fris te zijn voor de discussie die ging volgen.

Voor ik iets zeg over de lezingen zelf moet ik eerst even uiteenzetten wat de R.P.A. eigenlijk is. Zij bestaat dit jaar juist een halve eeuw, en onder de leiding van C. A. Watts, de stichter, heeft de R.P.A. in de afgelopen vijftig jaren geijverd voor een kritische vrije geesteshouding, die niet schroomde heilige huisjes af te breken; zij is in Engeland de specifieke vertegenwoordigster geweest van het Rationalisme. Zij verwierp de dogma's van de kerk en de instellingen die er mee verbonden waren. Zij vertrouwt alleen op de wetenschap en heeft de verspreiding van kennis in de beste zin des woords bevorderd, kennis speciaal met betrekking tot de mens, zijn geschiedenis, zijn sociale gewoonten, zijn biologische eigenschappen en zijn religieuze gevoelens. Een uitstekend geredigeerd maandblad, *the Litterary Guide*, en een voortreffelijke uitgeverij hebben het mogelijk gemaakt de ideeën welke zij voorstaat in brede kring en in de eerste plaats onder haar leden uit te dragen.

De lezingen hier gehouden waren in overeenstemming met het bovenstaande. Natuurlijk was niet alles even goed, op de introductie-lezing van prof. Heath over „De wetenschappelijke methode” kan men aanmerkingen hebben, de lezing van de enige vrouwelijke docent, dr. Alice M. Stewart over „Moderne rich-

Zo wankelde reeds in de jonge Goethe het geloof aan een persoonlijke godheid. Zo wankelden in Ecuador de kerken. Aardbeving in Zuid-Amerika en Goethe-herdenking terzelfdertijd: Augustus 1949. Bovenstaande gedachten verbonden beide feiten, tot enige achtergrond van enkele actuele gebeurtenissen.

H. H.

tingen in de sociale geneeskunde” daarentegen was voortreffelijk.

„Wetenschap en vrede”

Lord Boyd Orr, o.a. in de kringen van de Verenigde Naties zo bekend, hield een mooie rede over „Wetenschap en Vrede”, waarbij hij als zijn mening uitsprak, dat er, mits rationeel verdeeld, genoeg voedsel op aarde is voor alle bewoners, een mening tegengesproken door de laatste spreker dr. C. P. Blacker, een grote bekendheid in Engeland op het gebied van het bevolkingsvraagstuk, die in een schitterende voordracht over „Geboortecentrôle”, in het mooiste Engels dat men zich kan voorstellen, zodat ook ons buitenlanders geen woord ontging, Boyd Orr op bescheiden maar besliste wijze bestreed, en het vraagstuk van de geboortebeperving onder de ogen zag.

De enige wat detonerende noot vond men algemeen in de lezing van Lord Raglan over „Rationalisme en leven”. Ofschoon een echte vrijdenker in zijn hart, had deze spreker bezwaren zijn mening buiten de kring van de R.P.A. te verkondigen, naar ik meen deels uit tact om niet te kwetsen, deels door te grote gebondenheid aan het milieu waaruit hij voortkomt. In ieder geval, men was niet erg over deze overigens zeer beminlijke oude heer te spreken.

Wanneer ik nu nog de lezing van vice-admiraal Sir Dudley over „Sociale Gezondheid” aanstip, en de rede van dr. Meyer Fortes over „Het conflict tussen wetenschap en geloof”, dan heeft men een indruk van het te Oxford gebodene. Elke lezing werd door een opgewekte discussie gevolgd, maar het aardigst naar mijn overtuiging waren de niet officiële gedachtenwisselingen, die wij enige malen 's avonds hadden na afloop van het gehoorde met een groepje jongeren. Van der Wal was hier een populaire figuur naar wie men graag luisterde en het zou een voltooing voor ons zijn indien de conferentie voor het komende jaar „Ethiek” tot onderwerp zou kunnen hebben, een suggestie die door ons, op uiteraard bescheiden wijze werd gegeven. Niet gelukkig was de hersengymnastiekavond, maar alles kan nu eenmaal niet volmaakt zijn.

Uitmunten georganiseerd

Het geheel was uitmunten georganiseerd; een fraaie tocht op de Theems en een bezoek aan de andere colleges stonden mede op het programma, het weer was over het geheel mooi en het was stimulerend in deze omgeving, in zo een bij uitstek Engels milieu te hebben verkeer waar we nieuwe relaties hebben aangeknoopt en het plezierige gevoel ondergingen in een kring van geestverwanten vertoefd te hebben.

H. A. P.—S.

Behandeling politieke delinquenten in de kampen

Er is dit jaar van de zijde der delinquenten een brochure gepubliceerd, waarin een reeks van feiten wordt opgesomd, die zouden wijzen op een behandeling van de gevangenen door hun bewakers, welke, als zij zich inderdaad heeft voorgedaan, de scherpste afkeuring en veroordeling verdient. Wat in deze brochure wordt meegedeeld, doet levendig denken aan de gebeurtenissen in de Duitse concentratiekampen. Het commentaar, dat de schrijver aan de door hem genoemde feiten verbindt, is zéér onsympathiek. Dit neemt echter niet weg dat, nu van regeringszijde onderzoek is toegezegd, wij met klem aandringen op een spoedige en grondige en openbare gang van zaken in dit opzicht, opdat blijken mag wat waar en wat onwaar is en aan geruchten, verhalen en brochures een eind komt. Het is een zaak, die ons niet met rust laat, voordat zij tot klaarheid is gekomen.

Brieven van lezers

Getuigenis

Geachte Redactie,

Ik had de beschouwing onder de titel „Angst, dierbare vijandin“ niet gelezen. Maar wel is mijn aandacht gevallen op de „brief“ van den Heer v. Arend in het jongste nummer van M. en W. En toen ik daarin aantrof, dat „het Nederlandse Jodendom in al zijn schakeringen“ het eens zou zijn met de Zionistische zieltjesvangerij, besloot ik dan toch eindelijk gevolg te geven aan een reeds herhaaldelijk bij mij opgekomen drang om mijn afschuw van deze bezetenheid te laten blijken. Kennismaking van het onderschrift deed mij een ogenblik twifelen aan de noodzaak van dit mijn getuigenis; immers blijkbaar is reeds eerder gedemonstreerd, dat niet alle Joden het met bovenbedoeld streven eens zijn. Maar te lang reeds hebben de niet-agressieve Joden door hun stilzwijgen de indruk gewekt, dat hun de-grote-tromroerende stamverwanten ook hun mening vertolken. Ik wil daarom dit briefje niet ongeschreven laten en (zij het dan ten overvloede) van mijn oordeel doen blijken.

Een motivering van dit oordeel geef ik nu niet, omdat het niet mijn bedoeling is, in uw kolommen een „polemiëk“ te ontketenen over deze in wezen zo tragische aangelegenheid. Maar deze enkele als „ontboezeming“ bedoelde regels zijn mij vergund tegenover het angstgeschreeuw (de diagnose „angst“ van Dr. B. C. lijkt mij volkomen juist) der anderen.

Hoogachtend, BEEK.

Dr Mispelblom Beijer Tolerantie en Fanatisme

Een studie over verdraagzaamheid
met 8 portretten

Prijs gebonden f 6.75

In dit werk heeft de schrijver een der positieve waarden van Europa's cultureel bezit, dat meer dan ooit gevaarlijk in het geding is, helder en boeiend in het licht gesteld.

Verkrijgbaar in de Boekhandel

Van Loghum Slaterus N.V. - Arnhem

HOOFDBESTUUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND.

Dagelijks Bestuur: Dr J. P. van Praag, voorzitter; Dr G. Stuijveling, ondervoorzitter; Drs I. Vijlbrief, secretaris; J. Rogge, penningmeester, Dr D. Loenen, lid.

Leden: Dr J. C. Brandt Corstius; Mevr. C. J. Blikslager—v. d. Sigtenhorst; Prof. Mr H. R. Hoetink; Mevr. H. A. Polak—Schwarz; Prof. Dr H J. Pos; Ir P. Schut; Mr A. Stempels; Prof. Dr J. B. Tielrooy; Mr J. In 't Veld; Dr Libbe van der Wal; M. G. Warffemius; Mr H. B. J. Waslander.

AURORA

Opgericht
1887

De levens- en pensioen-
verzekering van
„DE WEEZENKAS“

Vereniging op de grondslag van het
beginsel „Opvoeding zonder Geloofs-
dogma“.

Inlichtingen:

HERENGRACHT 62

AMSTERDAM

Telefoon: 47006-42878

Jonge vrouw, beschaafd en ontwikkeld, veelzijdige belangstelling,
zoekt kennismaking met heer,

flinke verschijning, liefst weduwnaar met kinderen,

met als doel een goed en gezellig gezinsleven.

Bemiddeling van familie of vrienden wordt gaarne aanvaard.

Brieven letter S nr. 1, Centraal Bureau Humanistisch Verbond, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht.

Van Goor's Handwoordenboeken

FRANS	3e druk door F. Prick van Wely, herzien door Dr J. Persijn, 2 delen	per deel f 7.90
DUITS	3e druk door Dr H. W. J. Kroes 2 delen	per deel f 5.15
ENGELS	5e druk door Dr F. P. H. Prick van Wely, 2 delen	per deel f 7.90
SPAANS	2e druk door Prof. Dr C. F. A. van Dam 2 delen	per deel f 17.50
ITALIAANS	2e dr. door Beniamino Dentici, herzien door G. en G. Ottochian, deel I Italiaans-Nederlands deel II Ned.-Ital. in bewerking	f 17.50
ZWEEDS	door Dr P. M. Boer-den Hoed deel I Zweeds-Nederlands deel II Ned.-Zweeds in bewerking	f 12.50
NEDERLANDS	3e druk door prof. Dr C. B. van Haeringen	f 7.90

Deze serie munt uit door:

- ABSOLUTE BETROUWBAARHEID;
- CONSEQUENT DOORGEVOERDE, LOGISCHE SCHIKKING IN DE VERTALINGEN, DIE MET EEN OOGOPSLAG HET GEHELE BETEKENIS-BEREIK DOET OVERZIEN;
- BIJZONDER UITGEBREIDE INHOUD.

De woordenboeken voor Uw studie of beroep.

In de boekhandel verkrijgbaar.

G. B. VAN GOOR ZONEN's U.M. N.V. 's-GRAVENHAGE.

September-bulletin van het Centraal Bureau RADIOLEZINGEN

Elke Zondagmorgen, kwart voor tien, luisteren duizenden naar de V.A.R.A-uitzending GEESTELIJK LEVEN.

Voor wie niet steeds tot luisteren in de gelegenheid is en voor hen die het gehoorde nog eens rustig willen lezen of er over spreken, dan wel de aandacht van een ander er op willen vestigen, verschijnt de volledige tekst in druk als:

„HET WOORD VAN DE WEEK”

Abonnement één gulden per kwartaal. Per nummer 10 ct. Franco per post, bij vooruitbetaling.

Van het 4e kwartaal '48, het 1e en 2e kwartaal '49 is nog een restant compleet beschikbaar tegen de verlaagde prijs van 40 cent per kwartaal. (13 nummers)

In brochurevorm verscheen:

HUMANISTISCHE WAARDEN f 0.75

Lezingen van: Dr G. Stuiveling, Mr H. B. J. Waslander, Dr J. P. van Praag, Prof. Dr H. J. Pos, Dr J. C. Brandt Corstius, Dr Libbe van der Wal, E. Frater Smid, Prof. Mr H. R. Hoetink Prof. Dr Johannes Tielrooy, Dr. Annie Romein-Verschoor,

WIJ HUMANISTEN f 0.30

Lezingen van: Mevr. A. C. Ploeg-Ploeg, Dr J. C. Brandt Corstius, Mr J. In 't Veld, H. Ploeg Jr., Dr G. Stuiveling, Mr H. B. J. Waslander, Dr W. Kraak, Dr Libbe van der Wal.

Dr D. Loenen, IN DE SPIEGEL DER OUDHEID f 0.25
3 lezingen

UIT DE SCHAT VAN HELLAS f 0.30
3 lezingen

**Uitgave Humanistisch Verbond, Centraal Bureau te Utrecht,
Weerdsingel O.Z. 80 - Postgiro No. 304960**

MENS EN WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. Redactieraad: Dr J. C. Brandt Corstius, Maurits Dekker, Mr A. Stempels, Adres Redactie: A. van Ostadelaan 147, Utrecht — Adres Administratie: Weerdsingel O.Z. 80, telefoon 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht — Advertentie-tarieven op aanvraag. Kleine advertenties voor particulieren f 1,— per regel: kolombreedte 58 mm. — Abonnementscondities: Leden: gratis, niet-leden: f 2,50 per jaar. — Prijs losse nummers f 0,20. — Conditie Lidmaatschap Humanistisch Verbond worden verstrekt door: Centraal Bureau, Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht.

Mr W. E. Monod de Froideville TERUG NAAR HET ZELF

*Een wereldbeschouwing op
de grondslag der beleving.*

Prijs gebonden f 6.75

Dit werk biedt op unieke wijze een synthese tussen Oosters en Westers denken.

Een lezer, Dr V. te D. schrijft ons:
„Voortreffelijk is te zwak gezegd.
Een der belangrijkste boeken welke ik ooit las”.

Verkrijgbaar in de Boekhandel

Van Loghum Slaterus N.V. - Arnhem

S.O.S.

**Het Centraal Bureau heeft
ernstig te kampen met
RUIMTEGEBREK.**

Wie Weet Raad??

**Wij zoeken: te huur of te koop,
een huis, geschikt voor kantoor
en woning, liefst in het centrum
van het land.**

Brieven met tips gaarne aan
Weerdsingel O.Z. 80, Utrecht

M. G. WARFFEMIUS Denkers en Strijders

**Om de eerbiediging van
de menselijke persoonlijkheid**

INHOUD: Inleiding - Erasmus van Rotterdam - Dirck Volkertszoon Coornhert, strijder voor verdraagzaamheid - Giordano Bruno - Spinoza, zijn leven - Spinoza's leer - Diderot - Jean Jaurès - Leo Polak - Slotwoord en literatuur-opgaven.

**Met 7 portretten - 120 blz. in linnen
band - Prijs f 2.50**

Per girostorting op nr. 304960, t.n.v.
het Humanistisch Verbond te Utrecht.

Loterij Humanitas

**De Trekkingslijst der loterij ten bate van
„Humanitas” ligt bij de redactie ter inzage.**